

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HEBRAICS

Revisió de la primera edició del DIEC

Àmbits de Bíblia i judaisme

per

Pere Casanellas i Bassols

amb la col·laboració de

Eduard Feliu i Mabres
Agustí Borrell i Viader
Joan Ferrer i Costa
Armand Puig i Tàrrach

Amb un apèndix que conté les

**Normes per a l'adaptació fònico-gràfica
dels mots hebreus al català**

Barcelona, febrer del 2000

Autors

Aquesta llista ha estat redactada per Pere Casanellas i Bassols, tresorer de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics i membre de l'Associació Bíblica de Catalunya, i ha estat revisada per:

- Eduard Feliu i Mabres, president de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics
- Agustí Borrell i Viader, secretari de l'Associació Bíblica de Catalunya
- Joan Ferrer i Costa, vocal de la junta de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics i membre de l'Associació Bíblica de Catalunya
- Armand Puig i Tàrrach, encarregat de publicacions de l'Associació Bíblica de Catalunya.

Tres articles han estat revisats, a més, per Enric Cortès i Minguella, membre de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics i de l'Associació Bíblica de Catalunya.

Moltes definicions han estat àmpliament discutides entre aquests diferents col·laboradors, aprofitant les facilitats que proporciona actualment el correu electrònic, i algunes han estat reelaborades diverses vegades. Les formes d'algunes entrades (com *masora* i derivats, i les corresponents als adjectius derivats dels noms dels quatre evangelistes) han estat discutides al llarg de molts mesos. En tot s'ha procurat arribar a un consens i puc dir que pràcticament sempre s'ha aconseguit. En els únics dos o tres casos en què això no ha estat possible, s'indica en les observacions que sempre acompanyen cada un dels articles (vegeu les observacions a *joannià/joànnic* i a *marcà/marcià/marquà*).

Dels comentaris i observacions inclosos entre claudàtors a continuació dels articles i que sovint donen suport a les decisions preses (quant a la forma de les entrades i de les definicions) se'n fa responsable Pere Casanellas (per això normalment estan redactats en primera persona del singular); els altres col·laboradors s'han limitat normalment a corregir el text dels articles. En els casos en què algun comentari es deu a algun altre col·laborador, s'indica explícitament; de vegades, el fet d'usar la primera persona del plural també indica que els col·laboradors estan d'acord amb l'opinió expressada.

En aquest text s'inclouen, revisades, les aportacions d'una anterior llista redactada en nom de la junta de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics pel seu president, Sr. Eduard Feliu i Mabres, i titulada «Proposta de modificacions que seria bo d'introduir en el Diccionari de l'IEC en mots referits al judaisme» (sense data).

Hi he inclòs la proposta de correcció d'alguns pocs detalls que no pertanyen a Bíblia i judaisme.

Transcripcions

Els mots grecs i llatins es transcriuen segons les normes tradicionals en català, exposades per Joan ALBERICH i Montserrat ROS en *La transcripció dels noms propis llatins i grecs*, Barcelona, 1993. En els pocs casos en què això no és així (ben mirat, es redueixen a un: *querigma*), es donen els arguments pels quals no s'ha seguit la norma general.

Els mots hebreus es transcriuen segons els criteris recollits en el document transcrit en apèndix.

Són molts pocs els casos en què es proposa incloure el mot en el diccionari sense integrar-lo del tot a les normes gràfiques i fonètiques del català. En aquests casos recomanem marcar-lo com a estrangerisme no integrat (amb l'ús de la lletra cursiva, o amb una asterisc).

Urgència de la revisió del diccionari

Una breu ullada a alguns dels articles de la llista permet de veure de seguida la urgent necessitat que hi havia de revisar en profunditat el DIEC pel que fa a Bíblia i judaisme. Alguns articles tenien un redactat totalment incorrecte ja des dels temps de la primera edició del diccionari Fabra (1932!) i sembla mentida que hagin arribat fins als nostres dies sense que ningú s'hagi dignat modificar-los (vegeu, per exemple, més avall, els articles *jubileu*, *querubí*, *targúmic*, *veracreu*). Altres errors provenen de la redacció del DIEC (*amorita*, *caldeu*, *judeocatalà*, *piscina probàtica*, etc.); en alguns casos s'han empitjorat articles que en el DFabra estaven bé (aquest és el cas, almenys, de *estadi*). Quant a les formes gràfiques dels mots, s'han mantingut des del DFabra formes incorrectes (com *Samària* per *Samaria* en l'article *samarità*, o *omega* per *òmega*) o teòricament acceptables, però no gens usades (com *filacteri* per *filactèria*). En la primera edició del DIEC es van afegir noves formes de bondat si més no dubtosa (com *lema* per *lemma*, o *joànic* per *joànnic*).

El DIEC és molt deficient en la seva primera edició en terminologia relativa als àmbits que ens ocupen. Només cal dir que no inclou mots d'ús tan general com *fariseu* en el sentit de «Membre d'un grup religiós jueu, etc.», *saduceu* i *macabeu* en el sentit de «relatiu o pertanyent als Macabeus», o bé *quibuts*, *ídix*, *asquenazita*, *evangeli* (com a tipus d'escrit o gènere literari).

Finalment, molts articles del DIEC estaven redactats des d'una òptica exclusivament catòlica o cristiana i s'havien de revisar des d'una òptica més àmplia, que inclogués no sols les esglésies de la Reforma sinó també el judaisme (vegeu, per exemple, els articles *alleluia*, *amén*, i l'article publicat per Carlos Benarroch en el diari *Avui* i reproduït en l'apèndix 2).

Els autors d'aquesta revisió som especialistes en Bíblia, llengües hebrea i aramea, i judaisme. En general, no hem entrat en qüestions de teologia més que quan es tractava de teologia estrictament bíblica o de teologia jueva. Però hem detectat que hi ha molta feina a fer quant a la revisió del diccionari en l'àmbit de la teologia en general i recomanem que no es deixi de banda aquest aspecte de la revisió. En alguns casos concrets hem suggerit que algun teòleg revisi determinats articles.

Majúscules i minúscules

El DIEC sembla, en general, que exclou expressament aquells termes que es poden considerar noms propis pel fet d'escriure's amb majúscula inicial. Així, en l'article *Bíblia* es defineix aquest mot escrit en minúscula com a «exemplar de la Bíblia», però no es defineix el mateix mot en majúscula, en el sentit de «conjunt del llibres de l'Antic i el Nou Testament». Semblantment, en l'article *talmúdic* es remet a *Talmud*, però aquesta mot no consta com a entrada del diccionari. L'article *borbònic* remte a *Borbó*, mot que tampoc no hi consta com a entrada. Suposo que per la mateixa raó el DIEC no inclou articles com *Antic Testament*, *Nou Testament*, *Pentateuc*, *Talmud*, *Torà* (aquest últim constava en el DFabra, escrit *tora*).

Altres vegades el DIEC inclou mots escrits amb minúscula que, en realitat, segons els criteris generalment acceptats, per exemple els del mateix Servei de Correcció de l'IEC, haurien d'anar amb majúscula, sense que en cap lloc es digui que s'hagin d'escriure amb majúscula. Heus-ne ací alguns: *Areòpag*, *Diluvi* (en l'accepció de «inundació universal... en temps de Noè»), *Làgida* i *Selèucida* (com a substantius), *Leviatan*, *Messies* (en algunes de les accepcions que aquest mot pot tenir i que no detalla el DIEC), *Pentecosta* i *Presentació de santa Maria*, *Providència* (en l'accepció «Déu considerat...»; escrit amb minúscula inicial en l'exemple), *Redemptor* (com a equivalent a Jesucrist), *Reforma* (en l'accepció de «moviment religiós...»), *Sanedrí*, etc.

Altres vegades, tot i que l'entrada està escrita amb minúscula inicial i que en cap lloc no s'explicita que el mot s'hagi d'escriure en general o en una determinada accepció amb majúscula, hi ha exemples que fan veure que és així. Són per exemple, els casos de *Déu* (en l'accepció «ésser suprem»), i de *Pasqua* (compareu-ho amb *Pentecosta* o *Presentació de santa Maria*, aquesta darrera festa escrita amb minúscula inicial en el cos de l'article). Casos una mica diferents són els de *festa dels Tabernacles* i *els tres Reis Mags*, ambdós escrits així, amb majúscula inicial, i definits dins el diccionari. També fora dels àmbits de Bíblia i judaisme, evidentment, trobem mots escrits amb majúscula inclosos en el diccionari i definits; per exemple el diccionari defineix què és el moviment cultural del *Modernisme*, que el mateix diccionari escriu així, amb majúscula inicial, dins de l'article.

Si no és que hi ha raons de tot aquest procedir que se m'escapen, sembla que hi ha un cert desori en aquest aspecte del DIEC. Crec que caldria revisar-ho. I si la meua opinió té algun valor, més aviat m'inclinaria a ser una mica generós en la inclusió de mots escrits amb majúscula inicial, especialment en el cas d'aquells que segons el significat amb què es fan servir poden anar amb majúscula o amb minúscula (*Apocalipsi*, *Bíblia*, *Déu*, *Làgida*, *Llei*, etc.).

Pel que fa a la nostra feina, hem indicat els casos en què, d'acord amb els mateixos criteris del Servei de Correcció de l'IEC, les diferents entrades han d'anar amb majúscula inicial (en general o en alguna accepció determinada), tant en els articles que hem revisat com en els redactats de nou (*apocalipsi*, *midraix*, *holocaust* en una nova accepció, etc). Però no hem exclòs o proposat d'excloure cap mot del DIEC per aquest motiu.

D'altra banda, no hem redactat diversos articles o accepcions corresponents a termes que suposem que no es preveu que hagin de formar del DIEC pel fet de ser considerats noms propis, com *Bíblia*, *Antic Testament*, *Nou Testament*, *Pentateuc*, *Talmud*, *Torà*. Si calgués incloure algun d'aquests articles no tindria cap inconvenient a redactar-ne les corresponents definicions i a demanar als actuals col·laboradors que les revisessin; segur que ho farien de grat.

Manera d'indicar les correccions

Subratllat: text afegit o modificat.

~~Ratllat~~: text suprimit.

A més, en les observacions entre claudàtors es fan les oportunes explicacions.

Claus en el marge esquerre

H: Llista de l'àrea temàtica d'història.

R: Llista de l'àrea temàtica de religió.

FL: Lingüística.

LC: Lèxic comú.

! (a continuació de *H*, *R*...): Cal afegir l'article o l'accepció en la llista de l'àrea temàtica corresponent.

Altres claus

&H (al final de les observacions, abans del claudàtor de tancament): L'article ha estat modificat o afegit després del 21 de gener, és a dir, després d'haver introduït les correccions en la llista d'Història.

- [i]: Enclouen la justificació dels canvis proposats i altres observacions complementàries quan han semblat oportunes.
- { i } : Enclouen un parell d'entrades que només tenen el suport d'un dels col·laboradors.

Referències bibliogràfiques abreujades

- Anchor Bible Dictionary*] FREEDMAN, David Noel [et al.] [dir.]. *The Anchor Bible dictionary*. Nova York: Doubleday, 1992. 6 vol.
- Bíblia catalana: traducció interconfessional*]. *La Bíblia. Bíblia catalana: traducció interconfessional*. 7a ed. Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya; Editorial Claret; Societats Bíbliques Unides, 1999 (1a ed., 1993).
- Bíblia grossa de la Fundació Bíblica Catalana*] *La sagrada Bíblia*. Barcelona: Editorial Alpha, Fundació Bíblica Catalana, 1928-1948. 15 vol.
- Bíblia grossa de Montserrat*] *La Bíblia: Versió dels textos originals i comentaris pels monjos de Montserrat*. Montserrat, 1926- . 25 toms (algun d'aquests format per més d'un volum). Falten per a publicar els evangelis segons Marc i segons Lluc.
- Bíblia petita de la Fundació Bíblica Catalana*] *Bíblia*. Barcelona, Editorial Alpha, Fundació Bíblica Catalana, 1969.
- Bíblia petita de Montserrat*] *La Bíblia: Versió dels textos originals i notes pels monjos de Montserrat*. Andorra: Ed. Casal i Vall, 1965-1970. 5 vols en format de butxaca. Publicada en 1 sol volum, 1970.
- DCVB] Antoni M. ALCOVER; Francesc de B. MOLL. *Diccionari català-valencià-balear*. 2a edició dels dos primers volums i reimpressió dels restants. Palma de Mallorca, 1964-1969. 10 vol.
- DECat] Joan COROMINES. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Ed. Curial, 1980-1991. 9 vol.
- DFabra] FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona, 1932.
- DIEC] INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona; Palma de Mallorca; València, 1995.
- DLC (EC)] *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1982.
- GDLC] *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.
- GEC] *Gran enciclopèdia catalana*. 2a edició. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989. 24 vol.
- LIDDELL i SCOTT] LIDDELL, Henry George; SCOTT, Robert. *A Greek-English lexicon*. 9a edició. Oxford: Clarendon Press, 1976.
- Observacions*] RUAIX I VINYET, Josep. *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui*. Vol. 1. Moià: J. Ruaix, 1994.
- Le petit Robert*] *Le petit Robert: Version électronique du Nouveau petit Robert: Dictionnaire analogique et alphabétique de la langue française*. Versió 1.3 en CD-ROM. París: Dictionnaires Le Robert, 1997.
- Lexis*] *Dictionnaire de la langue française Lexis*. París: Larousse, 1993.
- Wahrig*] *Wahrig deutsches Wörterbuch*. Versió electrònica en CD-ROM. Gütersloh; München: Bertelsmann Lexikon Verlag; Bertelsmann Electronic Publishing, 1997
- Webster's*] *Webster's encyclopedic unabridged dictionary of the English language*. Nova edició revisada. Nova York, 1996.

Barcelona, 22 de febrer del 2000
Pere Casanellas i Bassols

H **accadi** **accàdia** **acadi** **acàdia** *m. i f.* [Modificació de la grafia: *acadi acàdia* en lloc de *accadi accàdia*.

Comentari: En català només hi ha les següents lletres dobles que indiquin geminació: *ll*, *mm* i *nn* en general, i *dd* en mots començats per *add* (*addicció*, etc.). Encara que hi ha altres geminacions no representades gràficament per lletra doble (exemples: *poble*, *triple*, *regla*, *tecla*; *fubol*, *espatlla*, *submarí*, etc.), la majoria de les quals no s'estenen a tots els dialectes geogràfics i algunes no es mantenen en els nivells d'elocució més elevats, en els cultismes i altres manlleus només es mantenen les geminacions de *mm*, *nn* i *ll*. Sobre els cultismes grecs i llatins, vegeu Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, § 108, 111, 114, 117, 119, 121, 123, 132; Carles RIERA, *Manual de català científic*, Barcelona, 1992, § 40, 41, 43 (per exemple, *bucal*, malgrat el llatí *BUCCA*). Sobre els manlleus presos d'altres llengües, vegeu els mateixos exemples del DIEC: *gueto* (que tant en l'accepció de 'd'edat avançada' com en la de 'barri habitat pels jueus' prové de l'italià *ghetto*, amb *t* doble en la grafia i geminada en la pronunciació), *rabí* (que té la segona consonant geminada en hebreu i l'escriuen amb *bb* en anglès, francès, alemany...)...

El nom propi *Accad* es pot mantenir la lletra doble o no. A favor de mantenir-la, vegeu L. FELIU i A. MILLET, «La transcripció de l'onomàstica assiriològica al català», *Anuari de Filologia* (Barcelona), 16, secció E, núm. 3 (1993), p. 150, § 21: proposen de mantenir totes les consonants dobles, excepte *sh*; en canvi, la «Proposta de transliteració i transcripció de l'hebreu en textos escrits en català», redactada per una comissió de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics, Barcelona, 2 de juliol de 1999, en la transcripció fonètica simplificada (adequada per als noms propis) proposa de mantenir sempre la geminació de *ll*, *mm* i *nn* i deixa oberta la possibilitat de duplicar *bb*, *dd* i *gg* (apartat 4, p. 9) i la *Bíblia catalana: traducció interconfessional*, no manté en els noms propis, sigui quin sigui llur origen, geminacions altres que *ll*, *mm* i *nn* (en aquest cas, doncs, transcriu *Acad*, forma que ja es troba en la *Bíblia grossa de la Fundació Bíblica Catalana* i en la *Bíblia petita de Montserrat* [Gn 10,10]).

En tot cas, encara que es vulgui mantenir la geminació en el cas del nom propi (*Accad*), això no obsta que en l'adjectiu que en deriva calgui suprimir la lletra doble (*acàdi*, *acàdia*). En efecte, mentre que els noms propis es transcriuen segons el que s'acostuma a anomenar *transcripció simplificada*, que admet grafies alienes al català (per exemple, *kh* per a representar el so consonàntic velar fricatiu sord), cal adaptar totalment al català la grafia dels noms comuns (si no és que es marquen —mitjançant la cursiva, un asterisc, etc.— com a estrangerismes no adaptats). Així, en el DIEC i en la mateixa llista d'Història, s'indica la forma *babovisme* (i no *babeufisme*) per al substantiu derivat del nom propi *Babeuf*, i les formes *ismaïlisme* i *ismaïlita* per al substantiu i l'adjectiu, respectivament, derivats del nom propi *Isma'il* (en aquest cas, el nom propi només apareix en la llista). Concretament respecte a les geminades, la «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs al català», publicada, per acord de la Secció Filològica de 21 de desembre de 1989, en *Documents de la Secció Filològica*, vol. 1, Barcelona, 1990, es proposa de mantenir generalment la geminació en la transcripció simplificada (útil per a la transcripció de noms propis en obres de divulgació), però es recomana la «simplificació de totes les lletres geminades de concurrència inhabitual en català» en l'adaptació fónico-gràfica (procediment que intenta regularitzar la introducció de manlleus de l'àrab; vegeu § 3.2.1, núm. 46, i § 3.3.2, apartat *d*). Seria interessant que l'Institut mantingués els mateixos criteris en totes les seves obres.]

R! LC! **adar** *m.* En el calendari jueu, dotzè mes de l'any religiós i sisè de l'any civil, que correspon normalment a febrer-març. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]

R! **agadà** *f.* Material no jurídic, com ara exposicions de caràcter homilètic, narracions, llegendes i màximes, que, sovint com a complement de l'halacà, hom troba en la literatura midràixica i en

- el Talmud. | Unitat literària pertanyent a l'agadà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **agàdic -a** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'agadà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **agnus-dei** *m.* 1 Invocació de la missa que, en la versió llatina, comença amb els mots *agnus Dei* i que es diu entre el pàrtenon i la comunió. [...] [Addició dels mots subratllats: des del Concili Vaticà II, la majoria de les misses no són en llatí.]
- R! **àgraf -a** *adj.* que no coneix o no se serveix de l'escriptura. | **àgrafs** *m. pl.* Frases atribuïdes a Jesucrist que no consten en cap dels quatre evangelis canònics. [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **ain** *f.* Setzena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC! **albarà** [Addició d'una accepció: Encara que no pertany als àmbits de Bíblia i judaisme, que em vaig comprometre a revisar, em sembla que en aquest article hi falta l'accepció de lèxic comú recollida en el DGEC: «*dr merc* Document que normalment acompanya la mercaderia en ésser lliurada i que indica [...]».]
- LC? FL? **àlef** *f.* ~~Nom de la~~ Primera lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10. Tots els articles del diccionari es podrien redactar de la mateixa manera: «*Cadira f. Nom del seient amb respatller [...]».*]
- LC? FL? **alfa** *f.* ~~Nom de la~~ Primera lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- LC?! FL?! **alefat** *f.* Alfabet hebreu i arameu. [Addició al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R **aliança** *f.* [...] ~~Unió~~ Pacte entre Déu i el poble escollit per ell. | **arca de l'aliança** Símbol d'aquesta unió o aliança *v. arca.* [Correcció de la primera accepció. Supressió de l'accepció ratllada o remissió a l'article *arca*. La definició d'*arca de l'aliança* ja es troba en l'article *arca*, que sembla que és on més li correspon estar. Allí, a més, hi ha una definició diferent que, corregida, sembla millor que la que es dona aquí.]
- H **aljama** *f.* ~~Comunitat de jueus o de sarraïns en terres cristianes reconeguda oficialment.~~ | Sinagoga: A l'edat mitjana, comunitat de jueus o de sarraïns, amb personalitat jurídica, en els regnes cristians de la península Ibèrica. | Mesquita. [Modificació. Supressió de l'accepció *Sinagoga: aljama* no tingué mai el sentit de *sinagoga*.]
- R **allegoria** *f.* ~~Interpretació simbòlica de les narracions bíbliques dels textos bíblics en funció de la posterior realitat o doctrina de l'Església de les realitats històriques o doctrines filosòfiques i religioses posteriors.~~ [Modificació de la definició. Entre altres motius: la interpretació allegòrica no és exclusiva del cristianisme; ha estat també molt utilitzada dins el judaisme.]
- R! **allegòric -a** [Addició de l'article, que es refereix, per exemple, al *sentit allegòric*, a la llista de Religió.]
- R LC **al·leluia** *interj.* Exclamació d'alegria usada per l'Església, esp. en temps de Pasqua de Resurrecció: bíblica d'alegria i lloança, que significa «Lloeu Déu!», utilitzada en el judaisme i el cristianisme. | Crit d'alegria, esp. de satisfacció de veure en fi realitzada, aconseguida una cosa. [Modificació de la primera accepció, principalment perquè el mot és usat també en el judaisme. És cert, però potser no cal indicar-ho, que en el cristianisme s'usa «esp. en temps de Pasqua de Resurrecció».]
- R! **amalecita** *m. i f.* Individu d'un poble nòmada establert al nord-oest d'Aràbia que apareix en la Bíblia com a descendent d'Amalec, nét d'Esau. | *adj.* Relatiu o pertanyent als amalecites. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **amalequita** *m. i f. i adj.* Amalecita. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]

- R LC **amén** *interj.* Expressió bíblica, que significa «en veritat», «és així» o «així sigui», usada en la litúrgia cristiana les litúrgies jueva i cristiana com a conclusió de les oracions. | [...] [Modificació d'aquesta primera accepció. Sobretot cal indicar que el mot és usat també en el judaisme.]
- R! H! **ammonita** *m. i f.* Individu d'un antic poble semita establert a l'est del Jordà, amb capital a Rabà dels ammonites, l'actual Amman | *adj.* Relatiu o pertanyent als ammonites. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió. Els ammonites tenen més mèrits per a constar en el DIEC que no pas els jebuseus, que el DIEC ja inclou. &H]
- R! **amoraïta** *m.* Doctor jueu els comentaris del qual sobre la Misnà estan recollits en el Talmud. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **amoraític -a** *adj.* Relatiu o pertanyent als amoraïtes. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H **amorita** *adj. i m. i f.* Amorreu. [Sembla que s'hauria de suprimir tot l'article: Tant en les bibles catalanes medievals com en les del segle XX —les dues de Montserrat, les dues de la Fundació Bíblica Catalana, la versió litúrgica, la *Bíblia catalana: traducció interconfessional*, el *Gènesi* de Frederic Clascar (Institut de la Llengua Catalana)— la forma usada és *amorreu*, presa de la Vulgata. Si la forma *amorita* fos derivada directament de l'hebreu, potser valdria la pena mantenir-la, però de fet la transcripció de l'adjectiu hebreu és *emorita*. En acadi, en la qual llengua apareix designat per primer cop aquest poble, la forma que hi trobem és *amurru*, més pròxima a *amorreu* que a *amorita*. Tenint en compte que *amorreu* ja és un mot bastant especialitzat, diria —i hi estan d'acord els altres col·laboradors consultats— que més val suprimir aquesta doble forma. De tota manera, la GEC té com a forma principal *amorita* i com a forma secundària *amorreu*, desconec per quin motiu.]
- H! R! **amorreu amorrea** *m. i f.* Individu d'un poble semític seminòmada de l'Orient antic, ~~anomenat també *amorita*~~, habitant del nord-oest de Mesopotàmia. | *adj.* Relatiu o pertanyent als amorreus. [Addició de la segona accepció al diccionari i a les llistes d'Història i Religió: aquest mot és usat també com a adjectiu (vegeu, per exemple, Nm 21,25; Dt 1,4; Dt 2,24). Modificació de l'ordre substantiu-adjectiu en *Antic Orient* → *Orient antic*. Supressió de «anomenat també *amorita*»: vegeu més amunt, s. *amorita*. &H]
- R **anagogia** *f.* ~~Recerca del sentit místic dels textos sagrats~~ Interpretació de la Bíblia per la qual hom dóna als textos sagrats un sentit que es refereix a les realitats celestials. [Modificació de la definició.]
- R! **anagògic** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'anagogia. Sentit anagògic Sentit d'un text bíblic segons l'anagogia. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **antífona** *f.* ~~Melodia sobre un versicle per encapçalar, intercalar o concloure un salm o un càntic.~~ Text bíblic o litúrgic curt que hom canta o recita al principi o al final d'un salm o un càntic o intercalat dins seu. [Modificació de la definició: L'antífona pot estar composta per més d'un verset. Cal dir de quina mena de text es tracta. L'antífona no sempre és cantada (ja així apareix en un text de Ramon Llull citat pel DCVB). El *per* en lloc de *per a* davant d'infinitiu no es correspon amb la norma que es fa servir en la redacció de la majoria d'articles del DIEC: si es canvia la norma, cal fer-ho d'una manera sistemàtica.]
- H **antisemitisme** *m.* Ideologia d'oposició al poble jueu. Animadversió envers els jueus. | Ideologia d'hostilitat contra els jueus com a grup religiós o ètnic. [Modificació i subdivisió en dues accepcions. &H]
- R! **antitipus** *m.* Realitat prefigurada per un tipus o figura. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **antropomorfisme**. [Suposo que cal incloure la primera accepció d'aquest article en la llista de Religió.]

- R! **antropomorfista**. [Suposo que cal incloure aquest article en la llista de Religió.]
- R! **antropomorfita**. [Suposo que cal incloure aquest article en la llista de Religió.]
- H **any** *m.* [...] || *m.* 3 Període de temps [...] | *any de gràcia* [o *any del Senyor*] Any de l'era cristiana, o sigui, any comptat a partir del primer de gener posterior a la data convinguda del naixement de Jesucrist. [Addició de la part subratllada. «Convinguda» tant pel que fa al dia de l'any (25 de desembre) com a l'any (754 de la fundació de Roma).]
- R! **anyell anyella** *m.* i *f.* | *anyell pasqual* Anyell que els israelites sacrificaven la nit de Pasqua, en memòria de l'alliberament del poble de l'esclavitud d'Egipte. [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **apocalipsi** *m.* [amb majúscula inicial] Darrer llibre del Nou Testament, anomenat també *Apocalipsi de Joan*. | *f.* Antic escrit jueu o cristià que pretenia manifestar, mitjançant una revelació celestial, un coneixement fins llavors secret del passat, del present i del futur. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. La primera accepció, com que es tracta d'un nom propi, és dubtós si cal incloure-la en el DIEC; la segona sembla clar que sí que s'hi hauria d'incloure.]
- R **apocalíptic** -a *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Apocalipsi o a una apocalipsi. *Literatura apocalíptica* [Addició dels mots subratllats.]
- R **apòcrif** -a *adj.* i *m.* ~~No reconegut per l'Església.~~ En les religions que tenen establert un cànon de llibres sagrats, escrit que té algunes semblances amb els canònics, però que no ha estat admès com a tal. Esp. llibre no incorporat al cànon bíblic, tant de l'Antic com del Nou Testament. *Els evangelis apòcrifs*. [Modificació de la informació gramatical i de la definició.]
- FL? LC **aramaisme** *m.* Cultura i influència aramees; idiotisme peculiar a les llengües aramees. Idiotisme peculiar a la llengua aramea. | Element lingüístic d'origen arameu introduït en una altra llengua. *Els aramaïsmes del Nou Testament*. [Modificació de la primera accepció harmonitzant-la amb altres definicions paral·leles del DIEC (vegeu *anglicisme*, *gal·licisme*, etc.). Addició de la segona accepció. L'arameu, en principi, es considera una sola llengua amb diversos dialectes, encara que el siríac sigui considerat a vegades llengua a part; per tant, cal escriure *llengua aramea* i no *llengües aramees*.]
- R **arbre** *m.* [...] 2 *arbre de la ciència del coneixement del bé i del mal* Arbre del paradís [...]. [Modificació d'acord amb la forma amb què designen aquest arbre les versions bíbliques catalanes modernes.]
- R! **arca**¹ *f.* [...] | ~~*arca del testament* [o *arca santa*, o *arca de l'aliança*]~~ Arca guardadora de les taules de la llei dels jueus. *arca de l'aliança* [o *arca santa*, o *arca del testament*] Arca cultural on es guardaven les taules de la Llei jueva, considerada signe visible de la presència del Déu invisible. | *arca santa* Armari de la sinagoga on es guarden els rotlles de la Llei o Torà. | *arca de Noè* Embarcació en què Noè, la seva família i una parella d'animals de cada espècie es van salvar del diluvi universal. [Addició de la segona accepció al DIEC i a la llista de Religió i modificació de la primera i la tercera.]
- H **areòpag Areòpag** *m.* Tribunal suprem de l'antiga Atenes. [Majúscula inicial segons les normes d'ús de majúscules i minúscules del Servei de Correcció de l'IEC (§ 12). Si s'admeten en el DIEC noms propis, potser caldria afegir-hi la següent accepció, relacionada amb la copiada al principi d'aquest paràgraf: «Turó d'Atenes, a l'oest de l'acròpolis, on es s'havia reunit l'Areòpag.»]
- H **areopagita** *m.* Membre del tribunal dit areòpag *Areòpag*. [Vegeu article anterior.]
- H **areopagític** -a *adj.* Relatiu o pertanyent a l'areòpag *Areòpag*. [Vegeu article *Areòpag*.]
- H! **asquenazita** *m.* i *f.* Jueu que fa remuntar els seus orígens en avantpassats establerts a l'Europa nord-occidental a l'inici de l'edat mitjana. [Addició de l'article al DIEC i a la llista d'Història.]

La inclusió d'aquest mot en el DIEC es justifica pel seu ús molt estès i perquè en el DIEC ja hi ha el seu paral·lel *sefardita*. Quant a la forma del mot en la seva adaptació al català, de vegades s'ha fet servir la forma transcrita directament de l'hebreu (afegint-hi la terminació romànica *ita*): *aixquenazital/aixkenazita*, derivada del mot propi bíblic אֲשְׁכֵנַּז = 'aškē naz (Gn 10,3; Jr 51,27; 1Cr 1,6), que en la *Biblia catalana: traducció interconfessional* es transcriu directament de l'hebreu: *Aixquenaz*, igual que altres noms considerats no tradicionals (els tradicionals tenen sempre, en canvi, formes adaptades al català a través del grec i el llatí). Però sembla que cal preferir la forma *asquenazita*, derivada de la transcripció a partir del grec i el llatí *Asquenaz*. En efecte, el mot *asquenazita* fa molt de temps que es fa servir (la GEC i el DLC [EC] el van incloure ja des de la primera edició) i anteriorment les bíblies catalanes (les antigues i, entre les del segle XX, les dues de Montserrat i les dues de la Fundació Bíblica Catalana) transcriuen l'antropònim del grec i del llatí (en la forma *Asquenaz*) i, per tant, és lògic que l'adjectiu adoptés la forma *asquenazita*. La forma derivada del grec i llatí evita, a més, el so de xeix tancant síl·laba àtona davant consonant, combinació poc habitual en català i que alguns preferixen evitar. Finalment, la GEC, el DLC (EC) i el DGLC, tot i que transcriuen a partir del grec i llatí, escriuen *asquenasita*: l'ús de la *essa* en lloc de *zeta* (*asquenazita*) és totalment injustificat: tant si es deriva el mot de l'hebreu (אֲשְׁכֵנַּז = 'aškē naz), com del grec (Ασχαναζ/Ασχενεζ) o del llatí (*Aschanaz*), sempre la transcripció correcta és amb *z*; també amb *z* escriuen la forma corresponent a *asquenazita* en anglès i francès.]

- R! **asideu** *m.* Membre d'un grup de jueus de l'època dels Macabeus que es distingí pel seu zel religiós i la resistència enfront de l'hellenització. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! LC! **av** *m.* En el calendari jueu, cinquè mes de l'any religiós i onzè de l'any civil, que correspon normalment a juliol-agost. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H **àvar àvara** *adj.* i *m.* i *f.* Individu [...] Azerbaidjan [...]. [Observo que la GEC (igual que almenys alguns diaris catalans) escriu *Azerbaidjan* i que els àzeris mateixos, que des de fa un temps fan servir els caràcters llatins per a la seva escriptura, escriuen, si no vaig errat, *Azerbaidžan*. D'entrada, semblaria, doncs, que cal preferir la forma que els mateixos parlants de la llengua han escollit (*Azerbaidžan*), de la mateixa manera que no canviem la grafia d'altres noms escrits en lletres llatines amb ortografies diferents de la catalana (*Schwerin*, *Württemberg*, etc.). Si hi ha algun motiu seriós per a adaptar la grafia al català, caldria decidir quina és la correcta: *Azerbaidjan* o *Azerbaidžan*.]
- R LC **avemaria** *f.* Oració a la Verge Maria que, en la versió llatina, comença amb els mots *Ave Maria*. [...]. [Addició dels mots subratllats.]
- R! LC! **baptisme** *m.* 1 Sagrament bàsic de la iniciació cristiana que incorpora a la comunitat de l'Església, consistent en un ritu d'ablució unit a unes paraules, en virtut del qual hom esdevé membre de l'Església i reneix espiritualment. *El sant sagrament del baptisme.* | *fe de baptisme* Certificació d'haver estat batejat algú. 2 Qualsevol altre ritu religiós similar amb significat d'iniciació o conversió. [Modificació de la primera accepció, que podria revisar encara un teòleg, i addició de la segona: vegeu l'observació a l'article *batejar*.]
- R LC **bateig** *m.* 1 Acte d'administrar el sagrament o el ritu del baptisme. [Addició dels mots subratllats: vegeu l'observació a *batejar*.]
- R LC **batejar** *v. tr.* Administrar (a algú) el ~~sagrament del~~ baptisme. [Supressió dels mots ratllats, no necessaris, i que no permetrien dir que Joan el Baptista batejava, com es diu, amb tota propietat, en l'article *baptista*.]
- R! **benaurança** *f.* Felicitat || Beatitud [ACC. 3] [Addició. Comentari: *Benaurança* en el sentit de «Qualsevol de les declaracions fetes per Jesucrist [...]» es troba en gran part de les traduccions bíbliques del nostre segle: *El sant Evangeli de nostre senyor Jesucrist: Concòrdia dels quatre*

evangelistes, Barcelona, Foment de Pietat, 1930; *Bíblia grossa de Montserrat*, *Bíblia petita de la Fundació Bíblica Catalana*; *Bíblia catalana: traducció interconfessional...* De fet, *benaurat* (en la forma variant *benauyrat*) formant part del text de les benaurances/benaventurances/beatituds ja es troba en l'antiga versió catalana dels quatre evangelis del Còdex del Palau del segle XV. Segons Coromines, Llull també fa servir *benauyrat* amb aquest sentit (DECat, s. *benaurat*); el mateix trobem en el *Misteri de la Selva* (segle XIV).]

- R **benaventurança** *f.* Vista i possessió [...]. || Beatitud (ACC. 2 i 3). [Correcció d'errata o descuit.]
- LC?! FL?! **bet** *f.* Segona lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC? FL? **beta** *f.* ~~Nom de la~~ Segona lletra de l'alfabet grec. (~~V. alfa.~~) [Supressió dels primers mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10. Supressió dels darrers mots ratllats: no veig què aporten; no es troben en les altres definicions de les lletres gregues.]
- R! **boc**¹ *m.* [...] || *boc emissari* (o *expiatori*) ~~Víctima expiatòria.~~ Boc que els israelites enviaven al desert després d'haver-lo carregat simbòlicament amb totes les iniquitats del poble. | Persona que hom fa responsable de totes les culpes, de tots els errors. [Modificació i subdivisió en dues accepcions.]
- R **càbala** *f.* Interpretació mística de la Sagrada Escriptura ~~entre els rabins jueus i entre certs cristians medievals~~ teosòfica de caràcter esotèric de certs elements de la tradició religiosa jueva, que sorgí entre els rabins jueus medievals. | Ciència oculta relacionada que pretén estar relacionada amb alguns elements d'aquesta interpretació. [Modificació de les dues accepcions.]
- R! **Cabanyelles** *f. pl.* Festa dels Tabernacles. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Segons la informació que donen el DCVB i el DECat i els textos aplegats en el *Corpus Biblicum Catalanicum*, em sembla que la forma *Cabanyelles* és preferible en català actual a la forma *Cabanelles*; *Cabanyelles* és també la forma adoptada per GEC, DLC (EC) i DGLC.]
- LC?! FL?! **caf** *f.* Onzena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! **caixer** *adj.* Apte per a ésser menjat o usat, o per a oficiar o prendre part en les pràctiques religioses jueves, segons les lleis religioses del judaisme. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC FL **caldeu** *-ea* [...] *m.* ~~Llengua semítica parlada pels caldeus.~~ | *adj.* ~~Relatiu o pertanyent a aquesta llengua~~ [usat impròpiament] arameu (ACC. X). [Cal substituir la X per la xifra de l'accepció que correspongui a «Llengua semítica parlada pels arameus». Modificació de la definició. La llengua semítica parlada pels caldeus és l'acadi, en el dialecte babilònic, i no s'anomena mai caldeu. El mot *caldeu* s'ha fet servir impròpiament fins a l'inici del segle XX per a designar la llengua aramea.]
- H **call** *m.* [...] || *ant.* Barri de jueus. | Barri on habitaven els jueus en algunes poblacions catalanes. [Addició de la segona accepció: a més de l'ús antic, aquest mot també es fa servir en català actual, amb el sentit esmentat.]
- R LC **càntic** *m.* 1 ~~Cançó religiosa;~~ Himne bíblic de lloança, de regreïament. *El càntic de Moisès. Entonar un càntic.* | *el Càntic dels càntics* Libre poètic pertanyent a la tercera divisió de la Bíblia hebrea. [Modificació de la primera accepció. Correcció de majúscula i minúscula en *el Càntic dels càntics*: l'article ha d'anar en minúscula, perquè no forma part del títol, com en el cas de *l'Evangeli segons Mateu*, i el primer mot del títol, que és *Càntic*, ha d'anar amb majúscula inicial. Suposem que l'exemple de la segona accepció o subaccepció, *el Càntic dels càntics*, no està definit en el DIEC pel fet de tractar-se d'un nom propi; de tota manera, fa estrany que en

una accepció o subaccepció s'inclouï només l'exemple, que pot no ser gens clar per al lector; potser valdria la pena definir-lo segons hem fet en la definició subratllada.]

- R! **cantillació** *f.* Art de la salmòdia litúrgica hebrea de la Bíblia. [Del llatí CANTILLARE; angl. *cantillation*. Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **caraisme** *m.* Sistema doctrinal dels caraites. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Potser no cal incloure aquest mot al diccionari i sí el següent.]
- R! **caraita** *m. i f.* Membre d'una secta jueva que refusa les tradicions orals rabíniques recollides en el Talmud i només admet com a autoritzada la Sagrada Escripura. | *adj.* Relatiu o pertanyent als caraites. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Malgrat algun dubte inicial, sembla que val la pena incloure aquest article; la majoria dels diccionaris generals d'altres llengües consultats l'inclouen. El DIEC inclou mots paral·lels, com *sufisme*.]
- R LC **carisma** *m.* 1 Do extraordinari i transitori concedit per l'Esperit Sant als cristians, en vista del amb vista al bé de l'Església. [Modificació de la definició.]
- R! H?! **circumcisió** *f.* Acció de circumcidar; l'efecte. | ESP. La circumcisió ritual duta a terme en els infants (o adults convertits) jueus o musulmans. [Addició de la segona accepció al DIEC i a les llistes de Religió... &H]
- LC?! FL?! **cof** *f.* Dinovena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- H! **collecta** *f.* Acció de recollir [...]. || Recaptació de certs impostos; lloc on són recaptats. || A l'edat mitjana, associació de diverses aljames jueves constituïda per a actuar de mancomú en qüestions d'interès general, sobretot en el pagament de tributs. || Oració de la missa que es diu [...]. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista d'Història. Eduard Feliu, que és qui la proposa, aporta abundants citacions de documents medievals que il·lustren el significat d'aquest mot. Per exemple, en BAER, *Die Juden im christlichen Spanien*, p. 627 (1391) {La reina violant, reportant unes ordinations fetes pels secretaris de la comunitat de Girona}: «1. Lo consell, han ordonat, que sien XXIII, dels quals ni haie XXI del call e dos de la *collecta* fora la ciutat.» Exemple de citació que il·lustra el mot *collita*: Ibídem, p. 534 (1383) {Lletra de l'aljama de Mallorca, adreçada a Pere III}: «Molt alt e molt excellent príncep e senyor. L'aljama dels juheus de Mallorques e *collita* d'aquella, la qual per manament vostre han tramès a la vostra reyal majestat son missatger e síndich, ço és, Biona del Mestre...». &H]
- H! **collita** *f.* Acció [...] De la seva pròpia invenció. || Collecta (ACC. X). [Cal substituir la X per la xifra de l'accepció que correspongui a «A l'edat mitjana, associació de diverses aljames...» Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista d'Història. Vegeu les observacions a l'article *collecta*. &H]
- R **concordança** *f.* Estat de conformitat [...]. ~~*concordança dels evangelis*~~ Confrontació dels passatges relatius a un mateix fet en els quatre evangelis. | [...]. [Supressió de l'accepció ratllada.]
- R! **concòrdia** *f.* Estat d'harmonia [...] degudes en els censos. | concòrdia evangèlica Fusió del text dels quatre evangelis en un sol text continu. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]
- H R **converts** *-a adj.* 1 Convertit a una altra religió, esp. del judaisme o l'islam al cristianisme. *Un jueu convert.* [Addició dels mots subratllats. &H]
- H **cora** *f.* Circumscripció administrativa ~~d'al-Andalus~~ d'Al-Andalus [...]. [Majúscula inicial en *Al-Andalus* segons les normes de transcripció de l'àrab publicades per la Secció Filològica, segons els criteris d'ús de majúscules i minúscules del Servei de Correcció de l'IEC (§ 18.3) i segons l'ús de la GEC. *Al-Andalus* és paraula plana segons diuen els experts; així, sense accent, consta per exemple en la GEC. &H]

- R LC HIG **corona** *f.* [...] *corona d'espines* Corona posada per burla a Jesucrist la nit de la passió perquè deien que s'havia anomenat «rei dels jueus». [...]. [Modificació de la definició: En realitat el títol «rei dels jueus» és posat pels evangelis en boca dels acusadors de Jesús; Jesús mateix només reconeix que és rei, i ho matisa a continuació.]
- FL! **crític -a** *adj.* [...] | *f.* Judici sobre les qualitats i els defectes d'una obra literària, artística, etc.; art de jutjar el valor, les qualitats i els defectes d'una obra literària, artística, etc. | *crítica textual* Tècnica per a reconstruir l'original més probable d'un text a partir de l'examen i comparació dels manuscrits o edicions impreses en què ha estat transmès. | *crítica literària* Anàlisi de l'obra literària per a explicar-la i valorar-la. | *crítica històrica* Reconstrucció de fets, personatges i processos històrics valent-se de les fonts documentals | *crítica bíblica* Aplicació dels mètodes de la crítica textual, literària i històrica als llibres de la Bíblia. | [...]. [Addició a la llista de Filologia (?) de les accepcions subratllades.]
- LC? FL? **csi xi** *f.* ~~Nom de la~~ Catorzena lletra de l'alfabet grec. [Modificació de la grafia: *xi* en lloc de *csi* (forma principal del DIEC) i *ksi* (forma secundària) d'acord amb les normes tradicionals i ben establertes de transcripció dels noms grecs i llatins al català. Pompeu Fabra mantenia explícitament que no s'havia de fer servir la lletra *k* per a representar sons de llengües que no fan servir l'alfabet llatí, com per exemple el grec (*Converses filològiques*, edició a cura de Joaquim RAFEL I FONTANALS, vol. I, núm. 183). A més, en els cultismes grecs del català aquesta lletra grega es transcriu per *x* (exemples del mateix DIEC: *xilòfon*, *lèxic*, *dislèxia*, *doxologia*, etc.). És important que el DIEC mantingui la coherència entre els seus diferents articles i faci servir sempre un mateix sistema de transcripció dels noms grecs i llatins al català, que no pot ser altre que el ja establert (no ens posarem pas ara a escriure *csilòfon*, *lècsic*, *dislècsia*, *docsologia*, *Alecsandre*, o bé *ksilòfon*, *lèksic*, *dislèksia*, *doksologia*, *Aleksandre!*). Sembla normal fer servir per al nom de les lletres gregues formes adaptades al català, no transliterades, tal com fa el DIEC en la majoria dels casos (no escriu, per exemple, *my*, *ny* o *ypsilon*, sinó *mi*, *ni*, *ípsilon*). Trobareu la forma proposada *xi*, per exemple en Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, p. 21. Si es pretén mantenir les formes *ksi* o *csi* com a formes no adaptades al català, caldria indicar-ho mitjançant un asterisc, entrada en lletra cursiva, o algun altre procediment per a no desorientar l'usuari del diccionari, ajudant-lo a distingir entre els mots pròpiament catalans i els estrangerismes no adaptats. De tota manera, aquesta solució és especialment desgraciada, perquè les formes *ksi* i *csi*, no solament no coincideixen amb la forma transcrita en català, sinó que tampoc no coincideixen amb la forma transliterada segons els sistemes habituals de transliteració del grec al català (ISO, ALBERICH i ROS, Associació Bíblica de Catalunya, Revista *Bíblica*, etc.) que coincideixen a transliterar aquesta lletra per *x* (*xí*). I encara: la grafia *xi* es pot pronunciar en català exactament igual que *ksi/csi*, de manera que no hi ha cap necessitat de cercar noves grafies (suposant que el nom de la lletra hagués de contenir necessàriament el so que la lletra representak, cosa falsa; vegeu observacions als articles *qui* i *teta*). Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]]
- R! **cursiu -iva** *adj.* [...] *lectura cursiva* o *comentari cursiu* Traducció i comentari d'un text, esp. de la Bíblia, que va seguint el text versicle a versicle. [Addició de l'accepció al DIEC i a la llista de Religió...]
- LC?! FL?! **dàlet** *f.* Quarta lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- H! **dàric** *m.* Moneda d'or de l'imperi persa. [Addició de l'article al DIEC i a la llista d'Història. &H]
- R **decàleg** *m.* Els deu manaments de la llei de Déu que Déu donà al poble d'Israel per mitjà de Moisés al Sinai. [Modificació de la definició: hi ha recursivitat amb l'article *manament*.]

- R **deïcida** *adj.* i *m.* i *f.* Occidor d'un déu. | ~~*esp.* Occidor de Jesucrist, referit als jueus que el crucificaren.~~ [Supressió de la segona accepció: Després del Concili Vaticà II sembla millor deixar la part suprimida per als diccionaris històrics i suprimir-la en el diccionari normatiu.]
- R! **deïcidi** *m.* Acció d'occir un déu. | ~~*OBS. esp.* Crucifixió de Jesucrist.~~ [Addició de la segona accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- H R **delme** *m.* Desena part de la collita i del bestiar que els israelites havien de dedicar al culte del temple de Jerusalem, als pobres i al rei. | Dret d'una desena part i, per ext., d'una fracció variable de la collita, que es pagava a l'Església, al rei o a d'altres senyors. [Addició de la primera accepció al DIEC i a les llistes d'Història i Religió. Sobre el delme del bestiar, vegeu Lv 27,30-33 i 1Sa 8,17; sobre els pobres, Dt 26,12.]
- LC? FL? **delta** *f.* ~~Nom de la~~ Quarta lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R LC **déu** *m.* || [amb majúscula inicial] Ésser suprem [...] | En el cristianisme, persona de la Santíssima Trinitat. Déu et Pare. | [...] [Addició dels mots subratllats. Supressió de l'article en «Déu el Pare» (vegeu, per exemple, el mateix DIEC en l'article *Déu*. De tota manera, trobem aquesta accepció una mica ambigua i pensem que es podria suprimir.)
- R! **deuterocanònic -a** *adj.* Entre els catòlics, [llibre] incorporat al cànon de l'Antic Testament a partir de la versió grega dels Setanta i que manca en el canó jueu, en contraposició als llibres protocanònics. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H! **diàspora** *f.* Dispersió d'un grup ètnic, religiós o cultural fora del seu lloc originari; esp. aplicat a la dispersió dels jueus. || [...]. [Addició d'aquesta accepció primera a la llista d'Història.]
- H! **disputa** *f.* Acció de disputar; l'efecte. La disputa de Barcelona. La disputa de Tortosa. [Caldria incloure l'article en la llista d'Història. S'hi podrien afegir els exemples subratllats.]
- LC R **diluvi** *m.* Inundació o desbordament de les aigües generalment per l'acció de la pluja. | ~~*ESP.* [amb majúscula inicial] la inundació universal~~ haguda segons la Bíblia en temps de Noè. El diluvi universal. || HIPERB. Pluja molt intensa. [...]. [Ampliació de la definició de la primera accepció del DIEC i subdivisió en dues subaccepcions: Altrament no es pot entendre la definició de *diluvià -ana* del DIEC, ni la definició de *diluvi universal* de l'article *universal*, ni les enciclopèdies podrien parlar dels diluvis de què parlen les tradicions religioses d'altres pobles antics... Vegeu també el DCVB.]
- R! **dissabte** *m.* [...] | En el judaisme, setè dia de la setmana i dia de descans. [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- FL? **dittografia ditografia** [Modificació de la grafia: simplificació de la consonant geminada. Vegeu les observacions a *acadi* i a *hitita*.]
- R H! **doctor doctora** *m.* i *f.* [...] Sant Tomàs era el Doctor Angèlic. || doctor de la Llei Escriba (ACC. 1). [Addició d'aquesta accepció al DIEC i inclusió en la llista d'Història, on hi ha *escriba*..]
- R **doxologia** *f.* Himne curt a glòria de Déu Fórmula amb què es glorifica Déu, normalment al final d'un himne o altre text; versicle que comença amb els mots *Glòria al Pare*. [Modificació de la definició.]
- H! **dracma** *f.* Entre els grecs antics, pes petit de diferents valors equivalent a una centèsima part de la mina, és a dir, 4,36 g en l'època persa i hel·lenística i 3,5 g en l'època romana. | [...] || Entre els grecs antics, moneda d'argent del pes d'una dracma. | [...]. [Modificació de la primera accepció. Addició de la segona accepció, que ja es troba en el DIEC, a la llista d'Història. &H]
- R! H! **edomita** *m.* i *f.* Individu d'un antic poble semita establert a les muntanyes de Seïr, al sud-est del mar Mort, esmentat sovint en l'Antic Testament, que el fa descendent d'Esau | *adj.* Relatiu o pertanyent als edomites. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió.]

Els edomites tenen més mèrits per a constar en el DIEC que no pas els jebuseus, que el DIEC ja inclou. &H]

- R **efod** *m.* ~~Peça de la vestidura sacerdotal pròpia del gran sacerdot dels hebreus israelita.~~ [Modificació de la definició precisant que no es tracta d'una vestidura que pogués fer servir qualsevol sacerdot. Proposta de correcció de l'últim mot: en general, per a referir-se als *antics* hebreus o israelites, sembla que és millor en lloc del mot *hebreu* fer servir el mot *israelita*, almenys a partir de Moisès. Aquest és l'ús més estès ja en la mateixa Bíblia. El mot *hebreu* s'hauria de restringir a la denominació de la llengua i, en sentit ètnic, al temps dels Patriarques. A partir del postexili i Esdres, és més adequat fer servir el mot *jueu*.]
- R! LC! **elul** *m.* En el calendari jueu, sisè mes de l'any religiós i dotzè de l'any civil, que correspon normalment a agost-setembre. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R LC FLL **epístola** *f.* [...] Carta o lletra, esp. dit de les dels apòstols que el Nou Testament conté i que es llegeixen a durant la missa. *Les epístoles de sant Pau.* [Addició dels primers mots subratllats (tenint en compte la manca de cultura religiosa actual és millor precisar una mica) i correcció de la preposició.]
- LC? FL? **èpsilon** *f.* ~~Nom de la Cinquena~~ lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- LC **errant** *adj.* Que erra. ~~*Jueu errant. Cavaller errant*~~ [...]. [Proposta de suprimir l'exemple «Jueu errant»; si es mantingués, convindria explicar en l'article *jueu* el significat d'aquesta expressió: «Personatge que la llegenda suposa condemnat a errar fins a la fi del món.»]
- R H **escriba** *m.* En l'antiguitat judaica, doctor que tenia per ministeri interpretar les Escriptures. | Redactor de textos i copista a l'~~antic Pròxim-Orient~~ Pròxim antic. [Canvi d'ordre d'acord amb el que sembla més normal en català (cf. *Orient Mitjà* —forma que fa servir el DIEC en l'article *orient*—, *Orient Llunyà*; adjectiu posposat). En el cas de l'adjectiu *antic*, potser podria anar avantposat, però cal tenir en compte que és especificatiu (hi ha un Orient Pròxim no antic), i per tant sembla millor posposar-lo, potser amb minúscula inicial. També es podria dir: «a l'Orient Pròxim en temps antics». &H]
- R! H! **essení** *m.* i *f.* ~~Membre d'una secta religiosa hebrea d'un grup religiós hebreu de originat en l'època dels Macabeus i que es mantingué fins a l'època de la destrucció del temple de Jerusalem, que vivia, molt austerament i practicava la castedat almenys una part d'ells, en comunitats, en comunitat de béns i en celibat.~~ | *adj.* Relatiu o pertanyent als essenis. [Modificació. El mot *secta* és inadequat en aquest cas. Els essenis no existiren sols en l'època dels Macabeus. És essencial el fet que visquessin en comunitats. És menys ambigu dir que vivien *en celibat* que practicant *la castedat*. Addició de la segona accepció: aquest mot és usat també com a adjectiu. Suposo que cal incloure aquest article en les llistes d'Història i Religió. &H]
- ~~R H **essènic** *a* *adj.* Relatiu o pertanyent als essenis. [Proposta de supressió d'aquest article, que ja no consta a les llistes de Religió ni d'Història. La forma normalment usada pels especialistes consultats és *essení* *essení*, també com a adjectiu. De tota manera, també es podria deixar la doble forma i que l'ús futur decideixi. &H]~~
- H **estadi** *m.* Mida itinerària grega i romana equivalent a 185,2 m. [Modificació de la definició. Qui va substituir la correcta definició del DFabra («Mida de longitud usada pels grecs i pels romans equivalent a 185 m.») per aquesta definició errònia? L'estadi és, primer de tot, una mesura grega. Respecte al decimal (185,2 m, cal tenir en compte que els entesos coincideixen a dir que l'estadi tenia a Atenes 606 peus anglesos i 9 polzades, o 606 3/4 peus anglesos, la qual cosa

equivale a 185 o 184,9 m. (no més de 185 m). Però en altres llocs podia variar, entre 147 i 192 m; més val no intentar afinar tant!]

- LC? FL? **eta** *f.* ~~Nom de la~~ Setena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R **eulògia** *f.* ~~Pa beneït beneït que en les esglésies de ritus orientals és distribuït al final de la celebració eucarística o durant les vespres.~~ [Addició dels mots subratllats: aquest mot no s'aplica a qualsevol pa beneït! Substitució del participi *beneït* per *beneït*: segons explica el mateix DIEC, la primera forma és obsoleta, llevat de quan es tracta de frases fetes o de quan té el sentit de «ximple».]
- R **evangeli** *m.* ~~Doctrina i llei de Jesucrist. Jesucrist comença a predicar el seu evangeli. Anunci de la salvació de la humanitat en virtut de la mort i resurrecció de Jesucrist; ensenyament de Jesucrist. Pau va anunciar l'evangeli als pagans.~~ | Escrit que recull la narració dels fets de la vida de Jesucrist i el seu missatge, esp. cada un dels quatre primers llibres del Nou Testament. Els evangelis sinòptics. [Modificació de la primera accepció i addició de la segona al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! H! **exiliarca** *m.* Cap polític de les comunitats jueves a l'exili de Babilònia i representant seu davant les autoritats no jueves. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió. &H]
- R!+H! **èxode** *m.* [...] | esp. Sortida dels israelites d'Egipte. [Addició de la part subratllada. Suposo que cal incloure aquesta accepció en les llistes d'Història i Religió. &H]
- LC **farisaic** *-a adj.* ~~Propi o característic dels fariseus~~ Relatiu o pertanyent als fariseus (ACC. 2). [Precisió del significat del terme, tenint en compte la primera accepció afegida a l'article *fariseu*.]
- LC **farisaicament** *adv.* A tall de fariseu (ACC. 2), hipòcritament. [Addició de la indicació subratllada.]
- R! **fariseu** **farisea** *m.i f. i adj. 1 m. i f.* Membre d'un grup religiós jueu, originat en temps dels Macabeus i molt present en els escrits del Nou Testament, que es comprometia a observar estrictament la Llei jueva, especialment les normes de puresa ritual, acceptava com a normativa la tradició oral, creia en la resurrecció dels morts i l'existència dels àngels i esperava el Messies com a renovador espiritual i polític del poble. 2 m. i f. FIG. Persona que afecta una pietat que no té observant rigorosament les pràctiques exteriors de la religió. 3 adj. Relatiu o pertanyent als fariseus (ACC. 1). [Addició de la primera accepció, de la tercera i d'informació gramatical o d'ús en el DIEC i en la llista de Religió. Si el DIEC inclou el mot *essení* amb molta més raó ha d'incloure aquesta accepció primera del mot fariseu: els fariseus són molt més coneguts, especialment a través del Nou Testament, que els essenis. Colloqueu la informació gramatical en els llocs correctes; desconec els criteris que es faran servir per a la segona edició del DIEC.]
- LC? FL? **fi** *f.* ~~Nom de la~~ Vint-i-unena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R **filactèria** [usat en plural] *f.* ~~Talismà. || Tros de pergamí on són inscrits alguns versos de la llei mosaica, que porten els jueus lligat al braç o al front. Dos estoigs de cuir negre que contenen pergamins amb quatre fragments del Pentateuc i que els jueus subjecten al front i al braç esquerre, mitjançant unes corretges, durant la pregària del matí dels dies feiners.~~ | Cinta... [Supressió de l'accepció «Talismà» (tot i correspondre al significat de l'ètim grec, no l'esmenta DECat; si va existir en alguna època de la història de la llengua, no pertany a l'ús actual). Modificació de la forma de la paraula (almenys pel que fa a la primera accepció): El DIEC inclou, com el DFabra i el DGLC, solament la forma *filacteri*. Però Coromines, en el DECat, només recull la forma *filactèria* (que documenta per primer cop el 1497). El DCVB recull les dues formes però només documenta la segona. La forma *filactèria* és la que fan servir gairebé totes les bíblies modernes (ho he comprovat en: *Lo Nou Testament*, traducció de Josep MELCIOR PRAT I COLOM, Londres, 1832, *El sant Evangeli de nostre senyor Jesucrist segons sant*

Mateu, Madrid, Societat Bíblica Britànica i Estrangera, 1935, *Bíblia grossa de la Fundació Bíblica Catalana*, *Bíblia grossa de Montserrat*, *Bíblia petita de la Fundació Bíblica Catalana*, *Bíblia petita de Montserrat*, *Bíblia catalana: traducció interconfessional* i la versió litúrgica; la paraula *filactèria* apareix en l'evangeli segons Mateu, 23,5). Només en un cas he trobat la forma *filacteri* (*El sant Evangeli de nostre senyor Jesucrist: Concòrdia dels quatre evangelistes*, Barcelona, Foment de Pietat, 1930, pàg. 354, text i nota). En les bíblies medievals no ho puc comprovar, perquè l'única versió dels evangelis que tinc a mà (Evangelis anomenats del *Còdex del Palau*, a cura de J. GUDIOL I CUNILL: *Una antiga traducció catalana dels quatre evangelis (Còdex del Palau)*, Vic 1919) no fa servir ni l'una forma ni l'altra. Si l'ús oral actual ha de tenir algun valor, us puc dir que mai no he sentit cap bibliista ni persona versada en el text dels evangelis que faci servir altra forma que *filactèria*. Sembla, doncs, bastant clar que caldria entrar per *filactèria* i, si de cas, posar *filacteri* com a entrada secundària que remetés a *filactèria*. Les dues formes estan ben formades a partir del grec i el llatí (*filacteri* a partir del neutre singular i *filactèria* a partir del neutre plural, com en el cas de *separata*, *desiderata*, etc.).

Cal modificar també la definició, una mica imprecisa i que fa servir el mot «versos» equivocadament en lloc de «versets» (els fragments del Pentateuc que contenen les filactèries no són en vers!)]

- H! **filisteu filistea** *m. i f.* Individu d'~~una petita nació enemiga~~ d'un poble enemic dels israelites que, procedent del mar Egeu, en el segle XII aC s'establí a la costa meridional de Palestina. | *adj.* [...]. [Suposo que cal afegir aquest article a la llista d'Història. Ampliació: la definició actual del DIEC es pot aplicar a diverses nacions... *Poble* i no *nació* és el mot que fa servir el DIEC en casos semblants i que sembla més adequat. &H]
- LC? FL? **gamma** *f.* ~~Nom de la~~ Tercera lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- H! R! **gaon** *m.* Títol honorífic conferit als presidents de les acadèmies jueves babilòniques de l'època posttalmúdica. [Addició de l'article en el DIEC i en les llistes d'Història i Religió. La forma *gaó*, que inclouen GEC, DLC (EC) i GDLC és totalment injustificada, ja que no es tracta d'un mot hereditari provinent del llatí, sinó d'un mot manllevat directament de l'hebreu; la supressió de la *n* final només es produeix en els mots hereditaris, i encara no en tots (hereditaris amb *n* final: *algun*, *cantaran*, *correspon...*; no hereditaris: *àton*, *telèfon*, *òrgan*, *saxofon...*). Pel mateix motiu es podria suprimir la *en* final en *sivan*, i potser fins en *nun*.]
- R! **gehenna** *f.* En la literatura del Nou Testament i en la literatura talmúdica i rabínica, infern, estat de càstig escatològic dels condemnats després del judici de Déu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Tot i que la *Bíblia petita de Montserrat* i la *Bíblia catalana: traducció interconfessional* en el vocabulari escriuen aquest mot amb majúscula inicial, segurament pel fet de provenir d'un topònim (*vall de Hinnom*), creiem que és millor escriure'l amb minúscula, ja que en aquesta època i en la literatura rabínica posterior el significat d'aquest nom ja queda deslligat del topònim i el concepte que representa es pot escriure amb minúscula igual que els mots *cel* o *infern*.]
- R! **glossolàlia** *f.* Llenguatge inintelligible expressat en certes situacions d'èxtasi, esp. carisma que es manifesta en el do d'expressar-se en un llenguatge inintelligible o desconegut per qui el parla. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **gnosi** *f.* Comprensió de les coses que pertanyen a la fe Coneixement intuïtiu i perfecte de la divinitat i de les seves relacions amb el món i amb l'home. [Modificació de la definició. Vegeu les observacions a l'article *gnosticisme*.]
- R **gnosticisme** *m.* ~~Escola cristiana heterodoxa que cercava de comprendre plenament les coses que pertanyen a la sola fe.~~ Corrent cristià heterodox dels primers segles que professava la salvació

- per la gnosi i explicava la creació del món com a obra d'un demiürg, diferent del Déu transcendent. [Modificació de la definició. La definició actual del DIEC no es pot mantenir. De tota manera, convindria que algú (un teòleg, un filòsof) revisés la definició proposada.]
- R MU **gradual** *adj.* [...] 2 salms graduals Salms que es deien a les grades del temple durant el pelegrinatge al temple de Jerusalem. [Modificació de la definició.]
- R! FL! LC! **guematria** *f.* Tècnica hermenèutica de la tradició jueva, usada sobretot per la càbala, que es basa en el valor numèric de les lletres. [Addició d'aquest article al DIEC, a la llista de Religió, etc.]
- R! LC?! **guenizà** *f.* Armari o cambra en l'edifici d'una sinagoga destinat a guardar-hi els documents i llibres sagrats i els objectes de culte fora d'ús en espera d'enterrar-los en terra sagrada. *La guenizà del Caire.* [Addició de l'article al DIEC, a la llista de Religió, etc.]
- LC?! FL?! **guímel** *f.* Tercera lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC **habitació** *f.* Acció i efecte d'habitar en un lloc. || Casa on s'habita [...]. [Addició d'aquesta accepció, recollida pel DCVB i per GEC, DLC (EC) i DGLC, antiga (segons el DCVB: 1434) i viva actualment, al DIEC i a les llistes on convingui incloure'l. L'he fet servir jo mateix en la definició de *tel.*]
- R! **hagadà** *f.* Text utilitzat per a la celebració domèstica de la Pasqua jueva; llibre que conté aquest text. *L'Hagadà de Sarajevo, l'Hagadà de Barcelona.* [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **hagiògraf** *-a adj.* [...] llibres hagiògrafs Darrera de les tres divisions del cànon jueu de l'Antic Testament. || *m. i f.* [...] Autor d'algun dels llibres hagiògrafs. | Autor d'algun dels llibres de la Bíblia. [Addició dels fragments subratllats. La primera addició és imprescindible perquè hi ha diverses agrupacions dels llibres de l'Antic Testament; en el cànon cristià, per exemple, la darrera divisió pot ser la dels Profetes (classificació tradicional en Pentateuc, Llibres històrics, Llibres poètics i sapiencials, Profetes) o la dels Deuterocanònics (en les bíblies interconfessionals modernes).]
- R! **halacà** *f.* Lleis i tradicions legals del judaisme contingudes en la literatura jueva i esp. en el Talmud que, sovint com a complement de l'agadà, tracten de les obligacions religioses a les quals s'han de sotmetre els jueus en les seves relacions amb l'univers, amb el proïsme i amb Déu. | Llei o tradició concreta establerta per l'halacà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **halàquic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent a l'halacà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- FL **haplografia** *f.* Error de transcripció de texts que consisteix a escriure inadvertidament una lletra, una paraula, etc., una sola vegada quan calia escriure-la dues o més vegades seguides. [Ampliació de la definició.]
- R! **hassid** *m.* Seguidor del hassidisme. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **hassidisme** *m.* Moviment popular de renovació religiosa jueva fundat a Polònia en el segle XVIII. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **he** *f.* Cinquena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R? FL? LC **hebraisme** *m.* Expressió o manera de parlar peculiar a l'hebreu. Idiotisme peculiar a la llengua hebrea. | Element lingüístic d'origen hebreu introduït en una altra llengua. || Judaisme. [Modificació de la primera accepció per a harmonitzar-la amb altres definicions paral·leles del DIEC (vegeu *anglicisme, gallicisme*, etc.). Addició de la segona accepció al DIEC i a les llistes on correspongui incloure-la.]

- R! **hebraïtzant** *m. i f.* ~~Persona que es dedica a l'estudi de la llengua hebraica.~~ [Supressió de tot l'article: Amb la forma *hebraïsta*, que és la forma usual en català, ja n'hi ha prou. La forma *hebraïtzant* es deu probablement a la influència del francès.]
- H R?! **hebreu** *-ea adj.* Hebraic. || *m. i f.* Individu d'alguna de les tribus de la branca septentrional dels semites que s'establiren a l'antiga terra de Canaan. | Israelita. | Jueu. || *m.* Llengua semítica parlada pels hebreus. [Addició de la part subratllada. Addició a la llista de Religió?]
- R! LC! **heixvan** *m.* En el calendari jueu, vuitè mes de l'any religiós i segon de l'any civil, que correspon normalment a octubre-novembre. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H! **hellenisme** *m.* Tipus de cultura, conjunt dels ideals, dels antics grecs. || Adopció o imitació de la llengua, la filosofia, els costums, l'art, etc., dels antics grecs per altres pobles. L'hellenisme dels jueus alexandrins. || Les característiques de la cultura grega després del temps d'Alexandre el Gran, la civilització del període hellenístic. || Element lingüístic d'origen grec, esp. de l'època clàssica, introduït en una altra llengua. [Addició de les accepcions subratllades al DIEC i a la llista d'Història. &H]
- H **hellenístic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent a l'hellenisme (ACC. 1). | Dit del període cultural de la història grega i de l'Orient antic comprès entre la mort d'Alexandre (els anys l'any 323 i 31 aC) i la conquesta romana (s. I aC) i del que té relació amb aquest període d'adaptació de l'hellenisme a l'Orient antic. [Modificació i ampliació. En la segona definició, cal ampliar almenys el terme *ad quem* perquè no es pot parlar, per exemple, de la Palestina hellenística després de la conquesta romana de l'any 63 aC. &H]
- LC?! FL?! **het** *f.* Vuitena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- H! **hicsos** *m. pl.* Conjunt de pobles d'origen semític que s'infiltraren a Egipte durant el segle XVIII aC i hi governaren com a dinasties XV i XVI. [La forma d'aquest nom prové de la transcripció grega Ἰχσός (Manetó → Flavi Josep, *Ap.*, 1,14 = § 82) del nom egipci; les dues lletres finals no pertanyen a la desinència grega, sinó que són etimològiques i, per tant, no es pot adaptar en català, com fa la GEC, amb la forma *hikses*. &H]
- R **hittita** **hitita** *m. i f.* [Modificació de la grafia: *hitita* en lloc de *hittita*. Vegeu el comentari a l'entrada *acadi*. Les formes *acadi* i *hitita* són usades correntment pels biblistes catalans actuals; vegeu, per exemple, *Bíblia catalana: traducció interconfessional* (en Gn 10,10; 23,10, etc.); John STRANGE, *Atles de la Bíblia* (títol original: *Bibelatlas*), Barcelona, 1999; *Bíblia petita de Montserrat*. En la *Bíblia gossa de la Fundació Bíblica Catalana*, la *Bíblia grossa de Montserrat* i la *Bíblia petita de la Fundació Bíblica Catalana* en lloc d'*hitita* trobem la forma *heteu* (o *hetheu*), presa del grec Χετταιος, amb doble tau que ha estat també simplificada en una sola *t* (desconeguts exemples en sentit contrari): *Atalia*, *àtic* (de l'*Àtica*).]
- R!+H! **holocaust** *m.* Entre els hebreus de l'època bíblica, sacrifici en què la víctima (un animal) era enterament consumida pel foc. | Víctima oferta en holocaust. || [amb majúscula inicial] Persecució i intent d'extermini dels jueus europeus realitzada pel nacionalsocialisme alemany. [Addicions a la primera accepció. Addició de l'última accepció al DIEC i a la llista de Religió; suposo que aquesta última accepció s'hauria d'incloure també en la llista d'Història.]
- FL! **homeotelèuton** *m.* Terminació igual dels membres d'un període [...]. | Error de transcripció de texts consistent a saltar d'una a una altra lletra, síl·laba o paraula que es repeteix a poca distància ometent el text intermedi o, a la inversa, a saltar del segon element al primer repetint el text intermedi. [Addició de l'accepció subratllada —que té el mateix dret a figurar al DIEC que els termes *ditografia* o *haplografia*— al DIEC, a la llista de Filologia, etc.]

- R LC **homilia** *f.* Prèdica que es fa per a explicar al poble un fragment bíblic llegit o més fragments bíblics llegits dins ~~la celebració litúrgica catòlica~~ les celebracions litúrgiques cristianes. [Modificació de la definició.]
- R **hosanna** *interj.* 1 Exclamació bíblica, que originàriament significa «Salva'ns!», usada en el judaisme, i en el cristianisme com a aclamació de lloança a Déu o a Crist ~~hebraica de llaor a Déu, conservada per l'Església~~. [Ampliació de la definició i harmonització amb la definició d'altres interjeccions paral·leles: *abluia* i *amén*.]
- H! **hurrita** *m. i f.* Individu d'un poble de l'Orient Pròxim antic d'origen ètnic desconegut i llengua aglutinant, no semita, establert originàriament a les muntanyes d'Armènia. | *adj.* Relatiu o pertanyent als hurrites. [Addició de l'article al DIEC i a la llista d'Història. &H]
- R! LC! **iar** *m.* En el calendari jueu, segon mes de l'any religiós i vuitè de l'any civil, que correspon normalment a abril-maig. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC! FL! **ídix** *m.* Llengua formada a partir de l'alemany i d'elements d'altres llengües, principalment hebreus i eslaus, escrita amb caràcters hebreus i molt estesa entre els jueus asquenazites. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes on correspongui incloure'l. Es tracta d'una paraula prou difosa en el nostre àmbit com perquè es mereixi tenir una forma plenament adaptada al català. Respecte a la forma catalana de la paraula, cal tenir en compte que prové de l'alemany *jüdisch* → *Jiddisch*. D'acord amb el que s'exposa més amunt (comentari a l'article *acadi*), en l'adaptació al català se simplifica la *d* geminada. El so consonàntic inicial no es pot transcriure per *j* perquè: *a*) En alemany no té el so de la *j* catalana (AFI [ʒ]) sinó el de la *i* del català *iode* (AFI [j]). *b*) La pronunciació amb el so de *j* catalana és considerada despectiva i ofensiva pels parlants d'aquesta llengua. Teòricament aquest so es podria transcriure per una *i* (*iidix*) però com que el català no té mai aquesta combinació de *i* consonàntica + *i* vocàlica, la forma de la paraula escrita així oferiria dificultats de lectura als usuaris catalans i, en tot cas, acabaria pronunciant-se, d'acord amb la tendència natural del català, amb una sola *i*, vocàlica. De fet, en hebreu han adoptat la mateixa solució que proposem per al català, tot i que en aquesta llengua sí que existeix la combinació de *i* consonàntica + *i* vocàlica a principi de paraula, i escriuen **יִידִישׁ**, és a dir, transliterat en caràcters llatins: *'idis* (també sense geminació de la *d*, tot i que l'hebreu té mots amb aquesta consonant geminada). La mateixa reducció [ji → i] es troba en els mots provinents de l'hebreu *ain* i *zain*, usats en les bíblies i entre els biblistes des de fa molts anys amb aquestes formes i que també proposem introduir en el DIEC.]
- R! H! **idumeu idumea** *m. i f.* Individu d'un poble de l'època hellenística i romana establert al sud de la regió de Judea, en el territori occidental de l'anterior Edom. | *adj.* Relatiu o pertanyent als idumeus. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió. &H]
- R! **ieixivà** *f.* Escola o acadèmia talmúdica. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H! R! **incircumcís -isa** *adj.* No circumcidat. | ESP. Que no ha estat sotmès a la circumcisió ritual, és a dir, que no pertany a la religió jueva o musulmana. [Addició de l'accepció subratllada, necessària si no s'amplia la definició de l'article *circumcidat*, al DIEC i a les llistes d'Història i Religió; vegeu l'ampliació proposada per a l'article *circumcisió*.]
- H R! **incircumcisió** *f.* Estat de qui és incircumcís. [Cal afegir l'article a la llista de Religió.]
- FL **inclusió** *f.* [...] || Procediment literari consistent a encloure una unitat literària entre dues paraules o frases iguals o equivalents. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Filologia, etc.]
- R! **intertestamentari -ària** *adj.* Relatiu o pertanyent al període del judaisme que s'estén aproximadament entre inicis del segle II aC i finals del segle II dC. *Escrits intertestamentaris* Escrits jueus o cristians, generalment de caràcter parenètic o apocalíptic, que no pertanyen al cànon de la

Bíblia hebrea ni al cànon de la Bíblia catòlica, compostos en el període intertestamentari.
[Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]

- LC? FL? **iod** *f.* ~~Nom de la~~ Desena lletra dels alfabet ~~fenici i hebraic~~, hebreu i arameu. [Supressió dels tres primers mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10. Substitució de *fenici i hebraic* per *hebreu i arameu* per harmonització d'aquesta definició amb la de l'article *àlef* del DIEC. L'hebreu i l'arameu fan servir el mateix alfabet. L'alfabet fenici té formes molt semblants a les de l'antic alfabet hebreu, però no es pot dir que sigui el mateix alfabet (per exemple, les formes de l'escriptura quadrada hebrea i aramea no pertanyen a l'alfabet fenici). Si es volen incloure en el DIEC lletres de l'alfabet fenici, caldria fer-ho en accepció a part, però no sembla que calgui.]
- LC? FL? **iota** *f.* ~~Nom de la~~ Novena lletra de l'alfabet grec. | Quantitat molt petita d'una cosa [...]. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- LC? FL? **ípsilon** *f.* ~~Nom de la~~ Vintena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! LC! **ismaelita** *m. i f.* Descendent d'Ismael, l'avantpassat tradicional dels pobles àrabs. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H! R! **israelita** *m. i f.* Habitant de l'antic Israel. | *adj.* Relatiu o pertanyent als israelites. [Suposo que cal incloure aquest article al les llistes d'Història i Religió.]
- {R! **joannià -ana** *adj.* Joànnic.} [Forma proposada inicialment per Eduard Feliu i actualment mantinguda dins del grup de persones que han col·laborat en aquest treball només per Joan Ferrer, i encara com a alternativa a *joànnic*. Eduard Feliu pensa que és millor que decideixin en aquesta qüestió els biblistes. Armand Puig, Agustí Borrell i Pere Casanellas es declaren partidaris de *joànnic* i no veuen la necessitat d'introduir en el diccionari aquesta doble forma. Vegeu més observacions en l'article *joànnic*.]
- R **joànic -a joànnic -a** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Evangelí ~~de sant~~ segons Joan. [Correcció de la grafia: És un cultisme derivat del nom llatí *Johannes/Joannes/Joannis, -is*. En altres llengües pròximes fan servir les següents formes també cultes: it. *giovanneo*, angl. *Johannine* i *Johannean*, fr. *johannique*. En preparar aquestes notes, algun hebraïsta ha proposat la forma *joannià* (vegeu les observacions a *joannià*) amb el mateix sufix derivatiu *-ià* que trobem en alguns adjectius derivats de noms propis, com *maragallià*, *ausiasmarquià*, *verdaguerià*, etc. Però cal dir que: *a*) Els biblistes catalans han format tradicionalment aquest derivat amb el sufix *-ic* (que trobem en altres derivats de noms propis, com *davídic*, *homèric*, *platònic*) i són lògicament refractaris a usar altres formes; observem que en francès fan servir una forma semblant: *johannique* (documentada per primer cop en Renan, *Vie de Jésus*); també s'ha fet servir la forma més popular *joannencljoanenc*, que sembla menys adequada per a un cultisme. *b*) El sufix primari per a formar adjectius derivats de noms propis en català és *-à*, del llatí *-ANUS* (*franciscà*, *luterà*, *mahometà*, *lucà*, *mateà*, etc.) i moltes vegades el que sembla sufix *-ià* no és tal sufix, sinó la unió de la *i* final del radical llatí amb el sufix *-a* (acaben amb *-ià* els adjectius derivats de noms llatins que tenen la *i* en el radical: *Horatius*, *Octavius*, *Virgilius*, *Nestorius*, *Maria*, *Lullius*, *Gregorius*, *Cartesius*, *Iulius*, etc.). Els casos de veritable sufix *-ià* són, en general, procedents del sufix llatí *-IANUS* (*neronianus*, *aegyptianus*, etc.) o aplicats a noms medievals o moderns, del català: *maragallià*, *ausiasmarquià*, *verdaguerià*, *balmesià*, *wagnerià*, etc. J. RUAIX, en *Observacions*, vol. 1, p. 158, proposa també el sufix *-ic*, si bé escriu aquest adjectiu amb la forma *joànic* (una sola ena); es tracta d'una forma culta i, per tant, sembla clar que cal mantenir la geminació llatina, com fan en francès, italià o anglès; vegeu, més amunt, els comentaris a l'article *acadi*.]
- R **jubilar** *adj.* Relatiu o pertanyent al jubileu. Any jubilar. [Addició de l'exemple.]

- R **jubileu** *m.* ~~Festa pública que celebraven els hebreus~~ Període d'un any que havien de celebrar els israelites cada cinquanta anys, en què les herències durant el qual les propietats que havien estat venudes eren tornades a llurs propietaris antics, i els esclaus eren alliberats i es deixaven reposar els camps. [...] [Modificació de la definició d'acord amb el que diuen Lv 25; Nm 36,4 i Ez 46,17, únics textos bíblics que parlen de la qüestió. En què devia estar pensant el gran Fabra quan va escriure que «les herències eren tornades a llurs propietaris antics»? (la definició ja conté aquests mots en el DFabra del 1932). O bé, com badava el seu col·laborador o corrector que potser va canviar el mot *heretats*, que devia haver escrit el mestre, pel mot *herències*! Des de quan els difunts habitants del *xeol* podien recuperar les seves propietats? És curiós que fins ara a ningú no se li hagi acudit corregir aquesta curiosa descripció de l'any jubilar.]
- R! LC! **judaisme** *m.* ~~Sistema religiós~~ Religió monoteista dels jueus, fonamentada en els ensenyaments i preceptes de l'Antic Testament i en els ensenyaments i comentaris dels rabins, recollits principalment en el Talmud. *Convertir-se al judaisme.* | PER EXT. Sistema cultural, social i religiós, del poble jueu. || Conjunt de persones que professen la fe judaica o que pertanyen al poble jueu. *El judaisme català.* [Modificació de la primera accepció: no es pot definir el *judaisme* com a «sistema religiós dels jueus» perquè no tots els jueus són religiosos (a més, la definició de *jueu* del DIEC com a «individu que professa la fe de Moisès» també és insuficient: deixa de banda tot l'ensenyament del Talmud; aquesta article està revisat conjuntament amb l'article *jueu*). Addició de la segona i tercera accepcions al DIEC, a la llista de Religió, etc.]
- R! **judaitzar** *v. intr.* Abraçar la religió dels jueus. | Observar ritus o altres pràctiques del judaisme, esp. els cristians procedents del judaisme. | *v. tr.* Conformar (algú, alguna cosa) a les doctrines, als costums, etc., del judaisme. *Maimònides judaitzà Aristòtil.* [Addició de la segona i tercera accepcions al DIEC i a la llista de Religió.]
- H? **judeocatalà -ana** *adj.* Relatiu o pertanyent al judeocatalà als jueus catalans, esp. de l'edat mitjana. | *m.* Dialecte català antic parlat pels jueus catalans. [Modificació de la primera accepció i supressió de la segona: L'existència d'un dialecte judeocatalà parlat pels jueus catalans medievals és una pura entelèquia; cal considerar com una ficció el que diu la GEC, s. *judeocatalà*. Suposo que cal incloure aquest article a la llista d'Història.]
- R! **judeocristià -ana** *adj. i m. i f.* Relatiu o pertanyent al judeocristianisme. *La civilització judeocristiana.* [Addició de l'article (aquest terme ara consta solament com a exemple dins de l'article *judeo-*), al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **judeocristianisme** *m.* En els primers temps del cristianisme, conjunt dels cristians procedents del judaisme. | Corrent doctrinal i pràctica del primitiu cristianisme que sostenia la necessitat per a tot cristià d'observar la llei mosaica. | Conjunt dels dogmes i preceptes comuns al judaisme i al cristianisme. | Conjunt dels fets de civilització heretats del judaisme i del cristianisme. [Addició de la primera, tercera i quarta accepcions al DIEC i a la llista de Religió. Si no s'incorpora la quarta accepció, caldria suprimir o canviar l'exemple de l'article *judeocristià*.]
- H R **jueria** *f.* Barri dels jueus *Call*. [Modificació d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 2.3]
- H! R! **jueu jueva** *m. i f.* Individu que professa la religió de Moisès *té per religió el judaisme. Els jueus espanyols de Constantinoble i de Salònica. L'expulsió dels jueus.* || Membre d'una comunitat dispersa formada per descendents de l'Israel bíblic i individus adherits al Judaisme a partir del període postexílic. *Els jueus catalans de l'edat mitjana.* || Natural de l'antic poble d'Israel o de la província de Judea o Judà. *Els jueus exiliats a Babilònia.* | *adj.* Relatiu o pertanyent als jueus. | Relatiu o pertanyent a la Judea. || *FIG.* Usurer, persona que no mira sinó el guany. *És un jueu.* [Ampliació i modificació de la definició: vegeu, més amunt, *judaisme*. Supressió de «*fig.* Usurer,

persona que no mira sinó el guany. *És un jueu.*»: Aquesta supressió sembla ser coherent amb el que el Dr. Badia i Margarit diu en la introducció al DIEC: «En el to de les definicions, hem procedit a moltes desconnotacions, en benefici de llur objectivitat; això afecta força paraules de significació política i religiosa que havien estat definides amb una visió masclista, així mateix hem llevat anacronismes en bon nombre d'exemples» (p. XXXVII) i amb el fet que en l'article *gitano* no s'hi inclou l'accepció negativa que recullen altres diccionaris, com el GDLC o el DCVB. Suposo que cal incloure aquest article, o alguna de les seves accepcions, a la llista d'Història.]

- H! **juïc juïga** *adj.* ANT. Relatiu o pertanyent als jueus. *Call juïc. Capa juïga.*
- R LC **just**² -a [...] 3 En la Bíblia, home fidel, justificat en Crist En el Nou Testament, persona que ha estat justificada en Crist. *El son del just. Viurà el qui és just per la fe.* [Modificació de la definició i de l'exemple. L'exemple també es podria, simplement, suprimir.]
- H! R **jutge jutgessa** *m. i f.* [...] *m.* En l'antiguitat hebraica, magistrat suprem que governava la nació líder polític o religiós del poble abans de l'establiment de la reialesa. [Modificació de la definició. Suposo que cal incloure aquesta accepció en la llista d'Història. &H]
- LC? FL? **kappa capa** *f.* Nom de la Desena lletra de l'alfabet grec. [Modificació de la grafia: *capa* en lloc de *kappa* d'acord amb les normes tradicionals i ben establertes de transcripció dels noms grecs i llatins al català. Sobre la grafia *k/c*, Pompeu Fabra mantenia explícitament que no s'havia de fer servir la lletra *k* per a representar sons de llengües que no fan servir l'alfabet llatí, com per exemple el grec (*Converses filològiques*, edició a cura de Joaquim RAFEL I FONTANALS, vol. I, núm. 183). Sobre la simplificació de la consonant geminada, vegeu més amunt les observacions a l'article *acadi*. En general, el DIEC segueix perfectament aquestes normes tradicionals de transcripció de noms grecs i llatins al català; exemples inclosos en el DIEC: *cleptòman*, *càrdies*, *clido-*, *caco-*, *cnido-*, etc., pel que fa la transcripció de la *capa*; *hípica*, *hipòdrom*, *filípica*, pel que fa a la simplificació de la *pe* geminada; exemplificació dels dos aspectes en un nom propi inclòs en la GEC: *Capadòcia*). És important que el DIEC mantingui la coherència entre els seus diferents articles i faci servir sempre un mateix sistema de transcripció dels noms grecs i llatins al català, que no pot ser altre que el ja establert (no ens posarem pas ara a escriure *kleptòman* o bé *hippica!*). Trobareu la forma proposada *capa*, per exemple en Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, p. 21. Si es pretén mantenir la forma *kappa* com a forma transliterada, no adaptada al català, caldria indicar-ho mitjançant lletra cursiva, un asterisc o algun altre procediment per a no desorientar l'usuari del diccionari, ajudant-lo a distingir entre els mots pròpiament catalans i els estrangerismes no adaptats (en aquesta cas caldria ser coherent i fer el mateix amb el nom de les altres lletres gregues, transliterant, per exemple, *my* i *ny* i no pas com es fa ara transcrivint *mi* i *ni*). Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! **kerygma** *m.* En l'exegesi del Nou Testament, anunci del nucli de la fe cristiana, centrat en la mort i resurrecció de Jesucrist. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Cal marcar aquesta entrada com a mot no adaptat al català, amb lletra cursiva o amb un asterisc.

Proposo excepcionalment l'entrada principal d'aquest article en la forma transliterada del grec, tot i que sense diacrítics, i no transcrita (*cerigma*), i per tant escrivint-la en cursiva, marcant-la amb una asterisc o fent servir qualsevol altre procediment que adverteixi a l'usuari del diccionari que es tracta d'una forma no adaptada al català. Com que el grec distingeix entre vocals llargues i breus, la forma transliterada segons les normes habituals és *kérygma*, però suposo que en les entrades del DIEC no es deu admetre aquest diacrític de vocal llarga; a més, l'usuari normal del diccionari no sabria interpretar el signe de vocal llarga ni la qualitat de

l'accent agut, que no indica pas que es pronuncïi amb el so de la *e* semitancada del català. La forma *kerygma* té l'avantatge que és més o menys (a vegades amb l'afegit de l'accent o el diacrític de vocal llarga) la que es fa servir més en la literatura exegetica actual, tant catalana com en altres llengües de les cultures que ens són pròximes (això només és un argument a favor, tenint en compte que no és un mot adaptat al català, evidentment); per exemple, es troba aquesta forma escrita exactament així, sense diacrítics, en: *Webster's encyclopedic unabridged dictionary* (que indica com a síl·laba tònica la segona); R. E. BROWN, J. A. FITZMYER i R. E. MURPHY (dir.), *The new Jerome Biblical commentary*, Londres, 1989; CENTRO INFORMÁTICA Y BIBLIA, ABADÍA DE MAREDSOUS, *Diccionario enciclopédico de la Biblia*, Barcelona, 1993; en algunes obres italianes; en els diccionaris francesos que tinc a mà no hi trobo el mot. De fet, es podria tenir en compte que tenim de fa anys en els diccionaris (DCVB, DFabra, DECAt, DLC [EC], DIEC i GDLC) almenys un mot procedent del grec en què ha passat un fenomen semblant i que s'escriu fins en el mateix GDLC amb les lletres inicials *ky-* com a transcripció de les mateixes lletres gregues amb què comença el mot *kérygma*; es tracta del mot *kyrieleison* (la forma transcrita segons el procediment habitual començaria per *ci-*).

No he sentit mai cap metge que protestés perquè li fessin dir i escriure *cefalea* en lloc de **kefalea/quefalea*, o *cistitis* en lloc de **kistitis/quistitis*, ni cap ciutadà corrent que protestés per la forma *cinema* en lloc de **kinema/quinema*, ni crec que els pagesos posin gaire resistència a fer servir l'adjectiu *porcí*, malgrat el substantiu *porc* (tot i que en aquest cas el DIEC inclou la forma variant *porquí*). És clar, la majoria de metges, ciutadans corrents i pagesos desconeixen el grec i el llatí, o en tenen coneixements molt superficials, i no saben com es pronunciaven en grec o en llatí els ètims d'aquest mots (no saben que al so [s] del català correspon un so [k] en el grec). Però els biblistes, que són els qui fan servir el mot *kérygma*, coneixen el grec, i saben que en grec la lletra *κα* davant de *ε* es pronunciava amb el so [k], i estan acostumats a trobar-se sovint aquest mot en el text grec del Nou Testament, en els diccionaris, etc., i com és lògic el pronuncien sempre amb el so [k]. D'altra banda, sovint desconeixen el procediment pel qual els cultismes grecs s'han incorporat al català, com ho demostra, per exemple, el fet que en la *Bíblia petita de Montserrat* s'inclouin formes aberrants com *Bernica* en lloc de *Bernice*, *Eunica* en lloc de *Eunice* o *Epifanés* en lloc de *Epifanes*. D'aquí en resulta que tots els biblistes consultats són totalment contraris a admetre la forma adaptada al català, segons les normes habituals de transcripció, *cerigma* (admetrien l'accentuació plana, però no el grup *ce-* inicial). El GDLC proposa com a forma principal *querigma* i com a forma secundària *kerigma* (cap de les dues marcades amb asterisc). La segona em sembla especialment inadequada, perquè es tracta d'una forma híbrida entre transliteració (manteniment de la grafia *k*) i transcripció (pel fet de no anar marcada amb asterisc, per l'accentuació i per la grafia *i* en lloc de *y*). Però potser es podria admetre també la forma *querigma* (l'he inclòs com a entrada secundària), adaptada al català, però amb l'excepció del manteniment del so [k] pels motius esmentats, d'una manera semblant a com s'ha mantingut aquest so per pressió de la pronunciació grega sentida en la litúrgia en el mot *kyrieleison*. De fet, encara es pot trobar algun altre cas de mot que no ha seguit la regla general en la transcripció del grup grec *κν-*, per exemple, el nom propi *Κυριαχός* ha donat *Quiriac/Quirze*.)

FC? FL? ***khi*** f. ~~Nom de la vint-i-dosena lletra de l'alfabet grec Qui (ACC. X).~~ [Cal substituir la X per la xifra de l'accepció corresponent a la lletra grega *qui* (vegeu més avall). Modificació de la definició. Cal marcar aquesta entrada com a mot no adaptat al català, amb lletra cursiva o amb un asterisc. Proposa mantenir aquesta entrada secundària Armand Puig; jo la suprimiria. Vegeu el comentari a l'article *qui*.]

- FL LC? **koiné** [pl. *és*] *f.* Variant de la llengua grega que, basada en el dialecte àtic, fou parlada per tota la Mediterrània oriental. | [...]. [Addició dels mots subratllats.]
- LC? FL? **ksi** *f.* Єсі. [Supressió de tot l'article del mateix DIEC. Vegeu, més amunt, les observacions a l'article *єсі xi.*]
- R **kyrieleison** *m.* [Cal marcar aquesta entrada com a mot no adaptat al català, amb lletra cursiva o amb un asterisc. O bé també es podria adaptar en la forma *quirieleison*. Vegeu les observacions a l'article *kerygma.*]
- H **làgida** *m.* i *f.* [amb majúscula inicial] Membre de la dinastia que regnà a Egipte durant l'època hellenística (323–aC–30 aC). | *adj.* Relatiu o pertanyent als Làgides. [Majúscula inicial en *Làgida* quan és substantiu segons els criteris d'ús de majúscules i minúscules del Servei de Correcció de l'IEC (§ 2): es tracta d'una dinastia, que deriva el seu nom de Ptolemeu *Lagos* i s'acostuma a escriure amb majúscula inicial igual que *Ptolemeu*. Petita ampliació de la definició: una època implica no sols un terme *a quo* sinó també un terme *ad quem*. &XH]
- LC? FL? **lambda** *f.* Nom de la fonema Onzena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- LC?! FL?! **làmed** *f.* Dotzena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC **lema lemma** *m.* [...] || Unitat lexicogràfica [...]. [Modificació de la grafia. Crec que, seguint el llatí i el grec, aquest pur cultisme ha d'escriure's amb *m* geminada, com fan en francès, en anglès... Vegeu el que he escrit s. *acadi*. En el mateix sentit, Coromines, en el DECat diu: «Els nostres filòlegs han usat també el duplicat més savi +*lemma*, com a designació del mot que encapçala una glossa lexical, seguit de l'“interpretament”.»
- LC **lematització lemmatització** . Vegeu, més amunt, *lemma*.
- LC **lematitzar lemmatitzar**. Vegeu, més amunt, *lemma*.
- R **leviatan** *m.* 1 [amb majúscula inicial] Monstre marí mític descrit en els llibres bíblics de Job, dels Salms i d'Isaïes i en altra literatura extrabíblica antiga. [...]. [Addició dels elements subratllats. Tractant-se d'un nom propi, no és segur que s'hagi d'incloure aquesta accepció en el DIEC.]
- R! **literal** *adj.* Conforme a la lletra, al text. | traducció literal [...]. | sentit literal Sentit propi d'un text bíblic en el context en què fou escrit.
- R! **lleï** *f.* [...] Certs costums tenen força de lleï. | la Lleï o el llibre de la Lleï El Pentateuc. | lleï humana [...]. [Addició de la part subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **llengua** *f.* [...] do de llengües Facultat de parlar totes les llengües donada per l'Esperit Sant als apòstols; Glossolàlia. | Facilitat natural per a aprendre llengües. [Modificació.]
- H! **lliça** *f.* Camp clos on es feien les justes i els torneigs. || Combat en desafiament. | FIG. entrar en lliça contra algú Entrar en lluita pública amb escrits, discursos, etc. || Clos [...]. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista d'Història. Vegeu DCVB, ACC. 3, i els textos que aporta, que no tots tenen el sintagma *entrar en lliça* ni en tots es tracta d'un combat en sentit figurat.]
- R **llimbs** [Aquest article i possiblement molts altres s'haurien de fer revisar per un teòleg per a inserir-hi mots com «segons la teologia cristiana/catòlica», «segons alguns teòlegs», etc.; altrament sembla com si tots els usuaris del DIEC hagin de creure en els llimbs i altres realitats de la fe.]
- R! **lucà -ana** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Evangelí segons Lluc. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. L'addició és molt convenient perquè és un adjectiu molt usat entre els biblistes i alguna vegada alguns es plantegen dubtes sobre la seva forma (*lucà, llucà?*). És un cultisme derivat del nom llatí *Lucas*, *-ae* i així el trobem normalment usat en la literatura bíblica en

català. En altres llengües pròximes fan servir formes semblants: it. *lucano*, angl. *Lukan*... Vegeu més observacions en els comentaris a l'article *mateà*.]

- R! **macabeu** *-ea* *adj.* Relatiu o pertanyent als Macabeus. || *m.* Cep que dona un raïm [...]. [Addició de la primera accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! H! **madianita** *m. i f.* Individu d'un poble semític establert durant el segle XIII a l'est del golf d'Àqaba. | Relatiu o pertanyent als madianites. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió. Informació al dia sobre aquest poble, que no és sols conegut per la Bíblia sinó també per abundant informació arqueològica, de la qual es desprén que no era una simple tribu nòmada com sembla deixar entendre la GEC, sinó que constituí una civilització important en el seu temps, en *Anchor Bible dictionary*, s. *Midian (person)*. &H]
- R **manament** *m. 2* [RE] *esp.* ~~Qualsevol dels preceptes~~ *Precepte* del decàleg i de l'Església. *Els deu manaments de la llei de Déu*. [Modificació per a evitar una fórmula metalingüística, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.10.]
- R **mannà** [pl. *-às*] *m. 1* Aliment miraculosament providencialment fornit als israelites en llur viatge a través del desert. | *mannà celeste* Aliment espiritual, *esp.* l'eucaristia. [Correcció i addició dels mots subratllats.]
- R! **marcà** *-ana* *adj.* *Marcia marciana* [cal indicar el número de l'entrada a què es remet, suposo que 2]. [Addició al DIEC i a la llista de Religió. Vegeu les observacions a l'article *marcià marciana*.]
- R! **marcià** *-ana* *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Evangelí segons Marc o a sant Marc evangelista. *La Biblioteca Marciana de Venècia*. [Addició al DIEC i a la llista de Religió. D'acord amb el que comentem més avall en les observacions a l'article *mateà*, d'entrada cal preferir la forma culta *marcià marciana*, directament derivada del nom llatí *Marcus*, *-i*; de fet, en aquest cas (a diferència del que passa amb els altres derivats de noms d'evangelistes), en llatí ja existeix l'adjectiu *Marcianus* derivat de *Marcus* (vegeu, per exemple, el diccionari de LEEWIS i SHORT). En italià han adoptat l'adjectiu manllevant-lo de la forma llatina (*marciano* en el camp bíblic, i en altres àmbits, per exemple, *Bibl. Marciana*, a Venècia). En el cas del català, però, aquesta forma culta —que sembla que es fa servir almenys en el cas de la *Biblioteca Marciana*— troba dificultat per a introduir-se en els ambients bíblics a causa del significat que ja té l'adjectiu *marcià* («habitant de Mart; extraterrestre»). A mi i a alguns altres ens sembla que això no hauria de ser obstacle greu, com no ho és en molts altres casos d'homonímia o de mots polisèmics (per exemple, observeu el doble sentit de la paraula *escatològic*, o del mot *lucà*: «relatiu o pertanyent a l'Evangelí segons Marc», «relatiu o pertanyent a la Lucània»), i un hellenista entès en la matèria, com és Joan Alberich, no admet altra forma que *marcià*. Però vista l'oposició d'altres a aquest terme, proposo la fórmula mixta d'admetre al costat de la forma culta manllevada del llatí (*marcià*), el derivat *marcà*, format amb el sufix *-à* (sufix que trobem en altres adjectius cultes derivats de noms propis, com *franciscà*, *luterà*; vegeu més amunt, les observacions a *joànnic*). RUAIX, en *Observacions*, vol. 1, p. 155, es decanta a favor de *marquià*; aquesta forma, té el defecte que adopta una forma popular (*qui* en lloc *ci*) en un derivat que hauria de tenir una forma culta, com la tenen altres de semblants (*petrí*, *paulí*); observo, però, que el DIEC admet *porquí*, al costat de *porcí*. A més, no acontenta ni els qui voldrien una forma més planera (la majoria de biblistes consideren que ho és més *marcà*) ni els partidaris del cultisme pur. La forma alternativa *marcà*, en canvi, seria una forma culta impecablement formada si no fos perquè en llatí ja existeix l'adjectiu *Marcianus*. És la que agrada més als biblistes, en general, que l'han fet servir, i la que proposen Armand Puig i Agustí Borrell, i crec que val la pena admetre-la al costat de *marcià*. Joan Ferrer proposa que també s'admeti la forma *marquià*.]
- R! LC! **marheixvan** *m.* *Heixvan*. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]

- H R **maronita** *adj.* Relatiu o pertanyent als maronites. | *m.* i *f.* Membre d'una comunitat cristiana catòlica de ritus siríac establerta al Líban, on constitueix el grup religiós més important. [Addició de les paraules subratllades.]
- {R! **marquià -ana** *adj.* Marcia marciana (ACC. X).] [Cal substituir la X per la xifra de l'accepció que correspongui a «Relatiu o pertanyent a l'Evangeli segons Marc», suposo que la 2.] [Forma proposada inicialment per Eduard Feliu i actualment mantinguda dins del grup de persones que han col·laborat en aquest treball només per Joan Ferrer, i encara com a alternativa a *marcà*. Eduard Feliu pensa que és millor que decideixin en aquesta qüestió els biblistes. Armand Puig, Agustí Borrell i Pere Casanellas prefereixen *marcà* a *marquià* i no veuen la necessitat d'introduir en el diccionari aquesta doble forma. Vegeu més observacions en l'article *marcià*.]
- H! **marrà** [...] DESP. En la literatura relativa als conversos jueus de la península Ibèrica, Dit del jueu convers que continuava practicant secretament el judaisme. [Cal revisar la redacció de la definició d'aquest mot en la primera edició del DIEC («Dit del [...]») d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10. Cal tenir en compte que aquesta denominació despectiva no existí en català a l'edat mitjana, malgrat l'únic exemple, molt tardà, que aporta el DCVB, del *Llibre de les dones*. Vegeu DECat s. *marrà* (esp. vol V, p. 499, col. a). &H]
- R! **masora** *f.* Sistema de regles, principis i tradicions que regulen la còpia i l'ús dels manuscrits bíblics hebreus, establerts entre els segles VI i X dC per a presevar el text autèntic de la Bíblia hebrea. | Cos de notes crítiques i explicatives marginals transmeses amb el text de la Bíblia hebrea per tal d'assegurar-ne la transmissió fidel. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Alguns hebraïstes, especialment els no biblistes, fan servir la forma alternativa, presa directament de l'hebreu *massorà* (i els seus derivats *massoreta* i *massorètic*). Crec que cal preferir la forma adaptada a través del llatí, *masora* (i els derivats *masoreta* i *masorètic*) pels següents motius: 1. Aquest mot ha entrat al català a a través dels estudis bíblics, en els quals fins fa pocs anys tenia molt de pes el llatí, i sospito que només ha estat recentment que s'ha estès la forma presa directament de l'hebreu (igual que ens han arribat a través del llatí els mots *càbala* o *alleluia*, que si ens haguessin arribat directament de l'hebreu tindrien altres formes). 2. Diccionaris d'altres llengües, fins no romàniques, donen preferència a la forma derivada del llatí o donen les dues formes com a variants paral·leles. Així, el *Webster's encyclopedic unabridged dictionary of the English language* (edició de 1996) dóna com a forma principal *Masorah*, amb una sola essa i amb accentuació en la *o* (i com a formes secundàries *Masora* (amb accent també en la *o*), *Massorah* i *Massora* (en aquests dos últims casos no indica la posició de l'accent). Les introduccions alemanya i anglesa de la *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (2a edició, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1984) fan servir la forma *Masora*. Els diccionaris francesos *Le petit Robert* i *Lexis* (Larousse) donen dues formes: *massorah* i *massore* (i cal tenir en compte que en francès sovint transcriuen per essa doble la essa llatina). El *Wahrig deutsches Wörterbuch* dóna la forma *Massora* i l'accentua en la *o*. 3. La GEC i els diccionaris de la mateixa editorial (DLC i GDLC) tenen les formes *masora*, *masoreta* i *masorètic*. 4. La forma presa directament de l'hebreu *massorà* té l'inconvenient greu que en català oriental (llevat del dialecte mallorquí, és clar) es pronuncia amb *u* i no *o* [məsu'ra], amb la qual cosa la pronúncia s'allunya molt de la de l'hebreu que es tractaria d'imitar; es tracta d'un motiu ell sol suficient per a preferir la forma provinent del llatí. Es tracta d'una motiu semblant al que féu que Fabra, segons explica en una conversa filològica, preferís la forma *futbol*, amb l'accent canviat de lloc respecte a l'anglès, a la forma *fútbol* que mantindria la posició de l'accent anglès però obligaria en català oriental a pronunciar la *o* com a *u*, amb la qual cosa encara s'hi perdria quant a proximitat a la fonètica al mot anglès.]

- R! masoreta *m.* Filòleg jueu que participà en l'establiment de la masora. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! masorètic -a *adj.* Relatiu o pertanyent a la masora o als masoretas. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! mateà -ana *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Evangelí segons Mateu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. L'addició és molt convenient perquè és un adjectiu molt usat entre els biblistes i alguna vegada alguns es plantegen dubtes sobre la seva forma (*mateà*, *mateuà*?). És un cultisme derivat del nom llatí *Mattheus*, *-i* o *Matthaeus*, *-i* > *matthaeanus* i així el trobem normalment usat en la literatura bíblica en català. En altres llengües pròximes fan servir formes semblants: it. *matteano*, cast. *mateano*, angl. *Matthean*...; en català cal, evidentment, simplificar la *t* geminada: vegeu, més amunt, els comentaris a *acadi*. J. RUAIX, en *Observacions*, vol. 1, p. 157, admet les dues formes, *mateuà* i *mateà*, i dona preferència a la segona; no hi ha dubte que per a aquest tipus de neologismes cal preferir les formes cultes i que, per tant, cal preferir *mateà* (per exemple, suposem que a ningú se li acudirà parlar de la literatura *perina* en lloc de *petrina*, referint-se a les epístoles atribuïdes a l'apòstol Pere, o de les cartes *pauines* en lloc de *paulines* per a referir-se a les escrites per l'apòstol Pau).]
- LC?! FL?! mem *f.* Tretzena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! memorial *m.* [...] Acció cultural, monument, observança periòdica, etc., establerts com a signe per per a preservar i fer present la memòria d'una persona, un esdeveniment, etc. *Les dotze pedres en seran un memorial perpetu per al poble d'Israel. Feu això, que és el meu memorial.* [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! LC! menorà *f.* Canelobre de set braços, a semblança del que hi havia al temple de Jerusalem, esdevingut un dels principals símbols del judaisme. || menorà de la festa de la Dedicació [o de *Hanukkà*] Llum amb vuit blens o, modernament, canelobre de vuit braços, generalment amb un novè braç que conté la bugia per a encendre les altres, utilitzat en la festa jueva de la Dedicació o *Hanukkà* i anomenat també *hanukkiyà*. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R LC messianisme *m.* Creença en la pròxima vinguda d'un un messiès. [Addició dels mots subratllats: no es pot dir, per exemple, que el cristianisme sigui un messianisme, tot i que els cristians creguin en un messiès.]
- R! messies *m.* Personatge providencial que ha de posar fi a l'ordre present, imperfecte i dissortat, per instaurar un ordre de justícia i felicitat. [amb majúscula inicial] En el judaisme, descendent de David que ha de venir a alliberar el poble jueu i a instaurar un nou ordre de justícia i de felicitat universals. | [amb majúscula inicial] Jesús de Natzaret, considerat pels cristians com a acompliment d'aquesta promesa i esperança. || Personatge providencial, real o imaginari, de qui s'espera la resolució d'una situació difícil i angoixosa, especialment en l'ordre social. [Modificació i subdivisió en tres accepcions diferents.]
- R! H! mestre mestra *m.* i *f.* [...] || mestre de la Llei Escriba (ACC. 1). [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a les llistes d'Història i Religió, en les quals hi ha l'entrada *escriba*.]
- R! H! LC! mezuzà *f.* Petit rotlle de pergamí que conté certs passatges de la Bíblia, tradicionalment fixat pels jueus, dins d'una capseta allargada o tub, en un dels muntants de la porta de l'habitatge. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història (?) i de Religió. &H]
- LC? FL? mi *f.* Nom de la Dotzena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! H! micvé *m.* Bany utilitzat per a la purificació ritual en el judaisme. [Addició de l'article al DIEC i a la llista d'Història. La GEC i el GDLC escriuen, com a forma no adaptada, *mikvà* (marcada

amb un asterisc). Aquesta forma és doblement errònia: a) La grafia *k* correspon a una cof hebrea, que es translitera i es representa en la transcripció fonològica o fonètica estricta normalment a tot arreu per *q*. La grafia amb *k* correspon a l'*adaptació* (o *broad transcription*) del mot a llengües germàniques (però com que el mot està marcat en la GEC amb asterisc, vol dir que no està adaptat, i si ho estigués, cal tenir en compte que en català la cof s'ha adaptat sempre com a *c/qu*). És a dir, els de la GEC han agafat una forma adaptada a l'anglès (no convertida a base de transliteració o transcripció fonològica o fonètica estricta) i l'han transformat per art de màgia en forma no adaptada al català, com si fos una forma obtinguda per transliteració o transcripció fonològica o fonètica estricta. b) La terminació *-à* encara constitueix un disbarat més gros. Copio a continuació els claríssims mots que m'envia Eduard Feliu, president de la SCEHB i un dels millors coneixedors del judaisme medieval català: «El bany (només el bany, no tot l'edifici) utilitzat en la purificació ritual en el judaisme s'anomena *miqwé* en singular i *miqwím* o *miqwa'ót* en plural. És un mot *masculí* malgrat l'existència d'una terminació femenina en una de les formes del plural (aquella, és a dir, *miqwa'ót*, que dona nom a un tractat del Talmud). Els catalans medievals ho sabien de primera mà, que era masculí: “in vico vocato del michbe” (Secall, *Com. Heb. Sta, Coloma de Q.*, p. 215). Un altre exemple: Danièle Iancu (jueva practicant i historiadora) té un article en la *Revue des Études Juives* intitulat “À propos du Mikve de Perpignan...”. *Miqwá* (pl. *miqwót*), en canvi, és un dipòsit d'aigua qualsevol. La confusió del masculí i el femení entre els estudiosos del judaisme a Catalunya (fins i tot hebraïstes + la GEC mal aconsellada) és un error inveterat, que sembla impossible de desarrelar. Crec, doncs, que caldria ajudar a superar aquest error introduint en el DIEC una definició com ara aquesta: micvé *m.* *Bany utilitzat per a la purificació ritual en el judaisme.*» &H]

- R! **midraix** *m.* Comentari rabínic d'un text bíblic, de l'època antiga o medieval, que té per finalitat explicitar diversos punts jurídics o desenvolupar un ensenyament moral per mitjà de diversos gèneres literaris: relats, paràboles i llegendes. | [amb majúscula inicial] Corpus d'aquests comentaris. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. La segona accepció es pot considerar un nom propi i, per tant, pot ser que no s'hagi d'incloure en el DIEC (que no inclou *Bíblia* si no és en minúscula, en el sentit d'«exemplar de la Bíblia».)]
- R! **midràixic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent al Midraix. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- H! **mina**³ *f.* Unitat de pes emprada pels pobles antics de la Mediterrània i de Mesopotàmia equivalent, en general, a un seixantè de talent. | Unitat de valor equivalent al pes d'una mina en metall preciós (generalment plata). [Addició a l'article del DIEC de les paraules subratllades i de la segona accepció. Vegeu les corresponents explicacions a l'article *talent*. L'afegit «en general» potser no hi cal: és perquè almenys a Israel, segons el sistema «sagrat», el talent tenia 50 (no 60) mines. Suposo que cal incloure aquest article en la llista d'Història.]
- R **miserere** *m.* Salm cinquantè (segons la numeració de la Vulgata, cinquanta-unè segons la numeració del text hebreu), que, en la versió llatina de la Vulgata, comença amb el mot *miserere* ('tingues misericòrdia'). *Cantar el miserere.* [Addició dels mots subratllats.]
- R! **misnaic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent a la Misnà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **mite** [Addició a la llista de Religió.]
- R! **mitologia** [Addició a la llista de Religió.]
- R! **mitològització** [Addició a la llista de Religió.]
- R! **monofisisme** [Addició a la llista de Religió.]

- R! **monolatria** *f.* Adoració d'un únic Déu, independentment que hom admeti o no l'existència d'altres divinitats. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Es tracta d'un terme més en ús que el ja una mica obsolet *henoteisme* que conté el DIEC.]
- R! **monoteleta** [Addició a la llista de Religió.]
- R LC **mosaic²** *-a adj.* Relatiu o pertanyent a Moisès o al mosaisme. *Llei mosaica*. [Addició dels mots subratllats.]
- R **mosaisme** *m.* Conjunt de lleis, ritus i institucions ~~atribuïdes a Moisès~~ donats per Déu al poble d'Israel en el Sinai per mitjà de Moisès, segons la tradició. [Modificació de la definició.]
- R **mosaïsta** *m.* i *f.* 1 OBS. Persona que creu en la història mosaica de la creació manté l'atribució literària del Pentateuc a Moisès i l'autenticitat històrica dels primers capítols del Gènesi. [Modificació de la definició: qualsevol cristià o jueu creu en la història mosaica de la creació (potser cadascú interpretant-la a la seva manera) i no per això és titllat de *mosaïsta*. Addició de la informació d'ús.]
- R **nabí** *m.* 2 Entre els musulmans, profeta. [Addició dels mots subratllats, suposant que calgui mantenir l'accepció (ni jo ni cap dels qui m'assessoren no som experts en islam; vegeu DCVB). En tot cas, pel que fa al món del judaisme i de la Bíblia, l'accepció (tret, suposo, de la GEC o creada per a justificar l'accepció 1) es pot ben suprimir del DIEC; si cal fer constar aquest mot hebreu transcrit en el diccionari, igualment n'hi podríem incloure moltes altres dotzenes.]
- R! H! **nassí** *m.* President del Sanedrí. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i Religió de tot l'article.]
- R! **nazireat** *m.* En l'Antic Testament, vot de consagració a Déu que fa el nazireu o la nazirea. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **nazireu nazirea** *m.* i *f.* En l'Antic Testament, persona consagrada a Déu que havia d'abstenir-se de begudes fermentades, evitar tocar cadàvers i deixar-se créixer el cabell. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **neotestamentari** *-a adj.* Relatiu o pertanyent al Nou Testament. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC? FL? **ni** *f.* ~~Nom de la~~ Tretzena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! LC! **nissan** *m.* En el calendari jueu, primer mes de l'any religiós i setè de l'any civil, que correspon normalment a març-abril. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **nun** *f.* Catorzena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC? FL? **omega òmega** *f.* ~~Nom de la~~ Vint-i-quatrena i última lletra de l'alfabet grec. [Proposta de modificació de l'accentuació: *òmega* en lloc de *omega* d'acord amb les normes tradicionals i ben establertes de transcripció dels noms grecs i llatins al català, ja que la *e* de la forma catalana correspon a una èpsilon grega, és a dir, vocal breu. Trobareu la forma proposada *òmega*, per exemple en Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, p. 21. És cert que la forma amb accentuació en la *e* està basant estesa, però en els cultismes (altra cosa és en els mots hereditaris!) cal intentar sempre donar preferència a la forma etimològicament correcta sobre les formes incorrectes encara que estiguin bastant divulgades (així ho mantingué almenys sempre Pompeu Fabra, per exemple en el *Diccionari ortogràfic*, p. 11, o en les seves *Converses filològiques*): això explica el manteniment de les formes *adhesió*, *pressió*, *emissora*, *atmosfera*, *medulla*, enfront de les més difoses **adhessió*, **presió*, **emisora*, **atmòsfera*, **mèdulla*, etc. (i, permeteu-me una digressió: aquest mateix criteri explica per què, com a adaptació al català del nom francès *croissant*, cal preferir sens dubte la forma *cruassant*, a la forma que també se sent, *crusant*, la qual deu tenir com a explicació una relaxació

popular en la pronunciació: reducció vocàlica, pronunciació de consonant laxa en lloc de tensa; com em suggereix l'amic Joan Ferrer, la forma *cruassant* per a la pasta sona tan afectada a la seva comarca del Maresme com la forma *gasosa* per a la beguda popularment anomenada *graciosa*; per tant —i ara continuo jo— el dia que l'IEC es decideixi a incloure en el DIEC *graciosa* en lloc de *gasosa*, també convindrà que hi inclogui *crusant* i no *cruassant*; de moment, jo hi posaria *cruassant*). Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]

LC? FL? **òmicron** *f.* ~~Nom de la~~ Quinzena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]

R **oracle** *m.* [...] || ~~Paraula~~ Missatge o voluntat de Déu, anunciat pels profetes, els apòstols, etc. [...] [Modificació.]

R! LC! **ordenar** *v. tr.* [...] *tr.* 2 Conferir un ordre sagrat (a algú). L'han ordenat diaca. L'han ordenat. | ~~abs.~~ Consagrar sacerdot. | *tr.* En el judaisme, transmetre ritualment l'autoritat espiritual (a algú). [Addició de dos exemples en la primera accepció per a il·lustrar-ne l'ús sintàctic. Addició al DIEC i a la llista de Religió, etc., de l'accepció subratllada. Cal precisar una mica millor que en la primera edició del DIEC l'ús sintàctic d'aquest verb. Es pot fer servir almenys segons els dos exemples que he afegit: sempre amb indicació del complement directe, però amb l'opció d'explicitar o no el complement predicatiu, que indica l'orde de què es tracta (sacerdot, diaca). Hem suprimit l'accepció segona, per dos motius: *a*) No s'entén què vol dir l'ús *absolut*: és evident que no vol dir que es pugui prescindir del complement directe (perquè no és així), però si es vol indicar que es pot prescindir del complement predicatiu, això no sembla que quedí clar a l'usuari del diccionari. *b*) Suposant que es vulgui dir que es pot prescindir del complement predicatiu, no és cert que usat d'aquesta manera el verb *ordenar* signifiqui sempre 'ordenar sacerdot'; per exemple, fa pocs dies la gent preguntava a un amic meu que havia de ser ordenat *diaca*: «Quan t'ordenen?». A més, potser s'hi podria afegir un ús més aviat col·loquial del verb, usat pronominalment; per exemple: «Quan t'ordenes (diaca/sacerdot)?», «En Joan s'ordena el dia vint-i-cinc.».]

H! FL! **òstracon** *m.* Tros de terrissa emprat a Grècia per a inscriure-hi el nom de la persona destinada a l'ostracisme. | Tros de terrissa emprat a l'Orient Pròxim com suport material d'un text escrit. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història, Filologia...&H]

H! LC! **palestinenc -a** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'antiga Palestina. El Talmud palestinenc. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i Religió. L'adjectiu *palestí* no és mai usat entre els especialistes per a referir-se a la Palestina *antiga*.]

R **paràbola** *f.* ~~Allegoria que conté un ensenyament moral.~~ Relat o imatge tret de la vida quotidiana que remet a una realitat de tipus teològic o moral. Les paràboles de l'Evangelí. [...] [Modificació. Cal distingir la paràbola de l'allegoria: mentre que en un text allegòric cada element té un significat simbòlic particular, la paràbola tendeix a contenir un missatge únic i directe.]

R LC **paradís** *m.* 1 Jardí en què Déu posà el primer home i la primera dona, segons la narració bíblica. Paradís terrestre terrenal. | [...]. [Addició dels mots subratllats. Substitució de l'adjectiu *terrestre* per *terrenal* per a major facilitat del lector, ja que el mot *terrenal* és el més usual en aquest sintagma i l'usat en l'article del DIEC *edèn*.]

R! **paralel -a** *adj.* [...] || *FIG.* En igual direcció, mantenint la mateixa distància; que tendeix al mateix resultat; que es correspon en dues sèries que comparem. | llocs o textos paral·lels Textos bíblics d'expressió verbal semblant. [Addició d'aquesta accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]

- R **parasceve** *f.* Dia ~~que precedeix el sàbat~~: de preparació de la festa jueva del dissabte. 2 En la tradició cristiana [...]. [Modificació de la definició principalment a causa de la proposta d'eliminar aquesta accepció de *sàbat* del DIEC.]
- R LC **pare** *m.* [...] 3 En el cristianisme, Déu, primera persona de la Santíssima Trinitat. *El Pare etern. Déu pare Pare. En nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant. Pare nostre, que esteu en el cel.* 4 *sant pare* [o *pare sant*] [...]. [Addició dels mots subratllats. Majúscula inicial en el segon mot de *Déu Pare*. Xifra indicadora de nova accepció abans de *sant pare*, etc. (aquesta accepció no és pas cap subaccepció de l'accepció 3, etc.)]
- R LC **parenostre** *m.* Oració cristiana ~~dominical~~ ensenyada per Jesús mateix als seus deixebles, que comença amb les paraules *Pare nostre. Dir un parenostre, dos parenostres*. [Modificació de la definició. Tal com està, no crec que gaire gent sàpiga interpretar quin és el significat del mot *dominical*, que no deu voler dir que es resa el diumenge, sinó que la va ensenyar *el Senyor mateix*. Supressió dels mots ratllats de l'exemple: amb un parenostre ben dit n'hi ha de sobres!]
- R **passió** *f.* [...] *ESP.* Narració evangèlica ~~del suplici de la detenció, el judici, la crucifixió i la sepultura~~ de Jesucrist. *La passió segons sant Mateu.* | [...]. [Ampliació.]
- R! H! **patriarca** *m.* Home [...] abans de Moisès. || Nassí. || Títol de dignitat concedit als bisbes [...]. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a les llistes d'Història i Religió. Segons Armand Puig: «Títol de dignitat concedit a alguns arquebisbes...»; reviseu-ho, si us plau.]
- LC?! FL?! **pe** *f.* Dissetena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! **pectoral** *m.* [...] 3 Peça de la vestidura pròpia del gran sacerdot israelita, que tenia forma de bossa i anava penjada damunt el pit. 3-4 Creu que com a insígnia pontifical porten penjada sobre el pit els bisbes i altres prelats. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió, amb la qual cosa l'accepció 3 passa a ser la 4.]
- R LC **pentecosta** *f.* [amb majúscula inicial] Festa, d'origen agrícola, que els jueus de l'època postbíblica celebren cinquanta dies després del segon dia de la festa de la Pasqua en recordança de la Llei que Déu els donà al Sinaí. | Festa que els cristians celebren el cinquantè dia que segueix comptant des del Diumenge de Pasqua en recordança de la vinguda de l'Esperit Sant als apòstols. [Majúscula inicial en *Pentecosta, Pasqua i Llei*. Ampliació de la definició de la primera accepció i correcció de les datacions. Vegeu l'apèndix 2]
- R! **perícope** *f.* Fragment extret de certes obres literàries, especialment del Nou Testament, amb vista al seu estudi; PER EXT. fragment o unitat literària, esp. de la Bíblia. | Breu secció de la Bíblia que hom llegeix en el culte. [Addició de tot l'article. És un mot molt usat entre biblistes i liturgistes i es troba en obres tècniques, però també en obres de divulgació; el seu significat no es restringeix a l'àmbit bíblic i litúrgic: vegeu DECat, s. *síncope*). Crec que és important que el DIEC reculli aquest mot, sobretot tenint en compte que el fet que no l'inclouï el diccionari normatiu fa que els qui l'han d'usar en desconeguin la grafia correcta i l'escriuin lamentablement molt sovint amb *a* final (*perícopa*). La grafia correcta amb *e* es basa en el fet que és un cultisme grec, derivat de περικοπή, i que, per tant, igual que *apòcope, síncope, àgape, hipèbole* i altres mots semblants, ha d'acabar preferiblement amb *e*; malgrat que hi hagi altres hellenismes acabats amb *eta* que ja en llatí porten *a* final, cal tenir en compte que en aquest cas la forma llatina també acaba amb *e* final. Així el grafia Coromines en el DECat (s. *síncope*); els autors del DLC (EC) el van incloure en les primeres edicions amb *a* final, però van rectificar (no sé si a partir d'una gestió meua feta a través del TERMCAT) i ara l'inclouen amb *e*, encara que mantenen com a forma secundària *perícopa*, potser per no renegar de la forma que anteriorment propugnaven. En tot cas, aquesta forma amb *a* final, no té cap mena de justificació, si no és el fet que l'hagin fet servir *alguns* autors per manca de cultura filològica o

influència del castellà, en la qual llengua recentment s'ha estès la forma amb *a* (en textos de fa anys, com l'enciclopèdia Espasa, s'hi troba la forma amb *e* final). En català trobem darrerament aquest mot sovint escrit amb *a* final, però en obres de fa anys es troba escrit amb *e* final, per exemple en la *Bíblia grossa de Montserrat* (vegeu, vol. 20, p. 80, inici nota 21), en la *Bíblia grossa de la Fundació Bíblica Catalana* (vol. 11, p. 88), i fins en obres més recents, com E. CORTÈS, J.O. TUÑÍ, F. RAURELL (ed.), *La Bíblia dia a dia*, Barcelona, 1980, p. 184. En italià, el *Lexico universale italiana*, d'Enciclopedia Italiana, dóna com a forma principal *perícopa* i com a forma secundària *perícopa*.]

- R! **petrí -ina** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'apòstol Pere. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Vegeu les observacions a l'article *mateà*.]
- LC? FL? **pi** *f.* Nom de la Setzena lletra de l'alfabet grec. || [...]. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R **piscina** *f.* [...] ~~*piscina probàtica*~~ **Probàtica** [o *de Betzata* o *de Betesda*] En la Bíblia, ~~piscina on es rentaven els animals destinats als sacrificis~~ Piscina situada al nord-est del temple de Jerusalem on, d'acord amb l'Evangeli segons Joan, Jesús guarí un paralític. [Majúscula inicial en *Probàtica*. Modificació de la definició: en cap lloc de la Bíblia no es diu que en aquesta piscina s'hi rentessin els animals destinats als sacrificis; es tracta d'una suposició posterior.]
- R LC **plenitud** *f.* [...] **plenitud dels temps** En la teologia del Nou Testament, època de l'encarnació del Fill de Déu, en què es compliren els vaticinis de ~~la llei antiga~~ l'Antic Testament. [Modificació de la definició.]
- R **pneumatologia** *f.* [...] 2 Doctrina ~~de~~ sobre l'Esperit Sant. [Modificació de la definició.]
- H! LC! **pogrom** *m.* Matança organitzada i en massa de gent indefensa, esp. de jueus. [Addició de l'article al DIEC, a la llista d'Història, etc. &H]
- R LC **pregar** *v. tr.* [Aquest article tal com està no s'aguanta i s'ha de redactar tot de nou. Copio a continuació el que vaig escriure fa uns anys per al llibre d'estil de la *Bíblia catalana: traducció interconfessional*, després d'haver-ne parlat amb el Dr. Joan Solà, que tenia la mateixa opinió sobre aquesta qüestió: «El verb *pregar* en català modern regeix complement indirecte (amb la preposició «a») —no directe— de persona: «pregar a Déu» (vegeu tots els refranys citats pel DCVB i la detallada informació de COROMINES, DECAt, que corregeix DGLC i DLC (EC) [ara hi podríem afegir: “i DIEC”], els quals es basen en el català antic, que admet els dos usos). Només es construeix amb complement directe de persona en forma absoluta (sense expressió de la cosa demanada), indicant prec insistent: «Si no vol menjar, no el preguis». També, en un ús literari, quan segueix oració d'infinitiu introduïda per la preposició «de»: «El prego de fer...».]
- R **presentació** *f.* | Presentació de santa Maria [o presentació de la Verge] Festa que celebra l'Església el dia 21 de novembre en memòria de la presentació de la ~~Verge Maria~~ Mare de Déu al temple. Presentació del Senyor Festa que celebra l'Església el dia 2 de febrer en memòria de la presentació de Jesús al temple. [Modificació de la grafia: majúscula inicial en el mot *Presentació*, d'acord amb les normes d'estil de l'IEC. Substitució de *Verge Maria*, per Mare de Déu, d'acord amb l'ús més normal en català. Addició de la segona festa, més important que la primera, i de la data en què se celebra la primera. Si no s'hi ha de posar la data, cal suprimir-la en tots dos casos i en el d'altres festes semblants (p. e., *Visitació*).]
- R! **profeta** *m.* i *f.* Missatger [...] Ningú no és profeta en sa terra. || *m. pl.* [amb majúscula inicial] Profetes Llibres profètics. [Addició.]
- R! **profètic** -a *adj.* Relatiu [...] Paraules profètiques. Llibres profètics Cadascun dels llibres de l'Antic Testament atribuïts als profetes o que contenen narracions sobre els profetes. [Addició.]

- H R **profetisme** *m.* Activitat i obra dels profetes, sobretot hebreus del poble d'Israel, ~~bé que el fenomen no està limitat a cap ambient històric exclusiu.~~ [Proposta de supressió de la darrera part ratllada d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.2: es tracta d'una explicació complementària que repeteix el que ja és implícit en la definició anterior (*sobretot*).]
- R **propiciatori** ~~-òria~~ *adj.* [...] || ~~Tàmina d'or que era col·locada damunt l'arca del testament.~~ Coberta d'or de l'arca de l'aliança. [Modificació.]
- R LC **prostrar** [Per l'etimologia de la paraula, per la informació que en dona el DECat, etc., diria que la distinció tallant que fa el DIEC entre *prosternar-se* = 'Abaixar-se fins a terra...' i *prostrar-se* = 'Agenollar-se...' no està fonamentada i que *prostrar-se* vol dir primerament també 'Abaixar-se fins a terra...', etc. (s'hauria de remetre a *prosternar-se*). Em sembla millor la definició amb dues accepcions del DGLC.]
- R! **protocanònic** ~~-a~~ *adj.* Pertanyent al primer cànon, que constitueix el primer cànon. Llibres *protocanònics* Entre els catòlics, cadascun dels llibres de l'Antic Testament que es troben en la Bíblia hebrea i que són acceptats com a canònics tant pels catòlics com per les església de la Reforma, en contraposició als llibres deuterocanònics. [Addició de la part subratllada.]
- R LC **providència** *f.* [...] 2 *esp.* Previsió i cura que Déu té de les seves criatures. La divina providència. | [amb majúscula inicial] Déu considerat com a governant de totes les seves criatures amb la seva saviesa. [Addició de la informació subratllada.]
- R! **pseudoepígraf** *m.* D'acord amb la nomenclatura protestant, llibre que presenta algunes semblances amb els llibres de l'Antic Testament però que no ha estat inclòs ni en els canons catòlic i ortodox ni en el més reduït cànon protestant. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- FL! R! **pseudonímia** *f.* Procediment que consisteix a posar sota el nom d'un autor ja conegut i consagrat una obra que no li pertany per donar més autoritat i prestigi a l'escrit. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes de Religió, Filologia...]
- LC? FL? **psi** *f.* ~~Nom de la~~ Vint-i-tresena lletra de l'alfabet grec. || [...] [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R **purificació** *f.* [...] | ~~purificació de la Verge~~ Festa que se celebra el 2 de febrer [...] del seu part. [Supressió. Actualment el títol de la festa que se celebra el dia 2 de febrer ja no és la Purificació de Maria sinó la Presentació del Senyor (vegeu més amunt, s. *presentació*.)]
- R! **querigma** *m.* Kerygma. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió. Vegeu les observacions a l'article *kerygma*.]
- R **querubí** *m.* En Orient antic, la Bíblia i la literatura islàmica, ésser celestial representat amb ales i altres característiques humanes o animals, que guarda el tron de la divinitat. En la teologia tradicional cristiana, àngel, esp. el que, en la jerarquia cefeste, ve després de l'arcàngel, del segon rang de la jerarquia angèlica, representat en la pintura i l'escultura occidentals per un cap d'infant amb ales. [Addició i modificació. Els querubins no vénen després dels arcàngels en la jerarquia angèlica tradicional, que té el seu origen en el Pseudo-Dionisi (s. VI) i que és: serafins, querubins, trons, dominacions, virtuts, potestats, principats, arcàngels, àngels. Últim afegit: Armand Puig em diu que la representació per un cap d'infant amb ales no es troba a l'Orient.]
- R! H! LC! **quetubà** *f.* En el judaisme, document que conté els capítols matrimonials. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història de Religió. Escrit així, per exemple, per Josep Perarnau en *Arxiu de Textos Catalans Antics*, vol 5 (1986), p. 468. &H]

- FL? LC? **qui** *f.* ~~Nom de la~~ Vint-i-dosena lletra de l'alfabet grec. [La definició és presa de l'actual article *khi* del DIEC. Modificació de la grafia: *qui* en lloc de *khi* d'acord amb les normes tradicionals i ben establertes de transcripció dels noms grecs i llatins al català. El català no té ni la grafia *kh* ni el so que aquesta grafia pretén de representar. Aquesta lletra, en els hellenismes catalans es transcriu per *qu* davant *e* o *i*, i per *c* en els altres casos (exemples inclosos en el DIEC: *arcont*, *arquitecte*, *cristià*, *eucaristia*, *quiasma*, *quilòmetre*, etc.). És important que el DIEC mantingui la coherència entre els seus diferents articles i faci servir sempre un mateix sistema de transcripció dels noms grecs i llatins al català, que no pot ser altre que el ja establert (no ens posarem pas ara a escriure *arkhont*, *arkhitecte*, *khristià*, *eukharistia*, *khiasma*!; pel que fa a quilòmetre, a causa de l'abreviatura internacional *km* s'ha inclòs, al meu entendre innecessàriament, la forma variant *kilòmetre* —però no pas *khilòmetre*!— en el DIEC). Sembla normal fer servir per al nom de les lletres gregues formes adaptades al català, no transliterades, tal com fa el DIEC en la majoria dels casos (no escriu, per exemple, *my*, *ny* o *ypsilon*, sinó *mi*, *ni*, *ípsilon*). Trobareu la forma proposada *qui*, per exemple en Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, p. 21. Alguns deuen pensar que els noms de les lletres han d'incloure imprescindiblement el so que la lletra representa. Això, però, no és sempre així, ni en el mateix cas dels noms de les lletres que fem servir en català: així, anomenem *ce* una lletra que en la majoria dels casos no té el so [s] sinó el so [k] (*casos*, *escriure*, etc.), i anomenem *hac* una lletra que és muda... Si el DIEC pretengués aplicar aquest criteri al nom de les lletres gregues, no es podria acceptar el nom de *ípsilon* per a la lletra grega [v], que no té el so de [i] sinó el so [y], com la *u* del francès. En tot cas, com que sembla que a alguns (almenys Armand Puig entre els col·laboradors d'aquest treball de revisió) la solució d'adaptar al català el nom d'aquesta lletra grega en la forma *qui* els sembla forçada, proposo de deixar en el DIEC una entrada secundària amb la forma *khi* com a forma transliterada, no adaptada al català (marcant-la com a tal mitjançant entrada en cursiva o asterisc o qualsevol altre procediment, per a no desorientar l'usuari del diccionari, ajudant-lo a distingir entre els mots pròpiament catalans i els estrangerismes no adaptats). Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- FL LC? **quiescent** *adj.* Que està en estat de repòs; que és inactiu. | En les llengües semítiques, ~~dit de la lletra que, en no dur vocal, no és pronunciada~~ d'una lletra consonant o semiconsonant quan, en un determinat context, no es pronuncia com a consonant o semiconsonant sinó que solament serveix per a representar un so vocàlic que li és afi. [Correcció de la definició. Per a seguir estrictament criteris de redacció d'articles del DIEC, suposo que caldria redactar aquesta definició sense el «dit de»: «[Aplicat a una lletra consonant o semiconsonant d'una llengua semítica,] que en un context determinat no es pronuncia com a consonant o semiconsonant sinó que solament serveix per a representar un so vocàlic que li és afi.»]
- LC! **quibuts** *m.* Comunitat establerta a l'Estat d'Israel, de caràcter principalment agrari i laic, que es fa responsable de les necessitats de tots els seus membres i llurs famílies, els quals no tenen propietat privada i hi ingressen voluntàriament. [Addició de l'article al DIEC, etc. El DGLC adopta la forma *kibbutz* i la justifica així: «transcripció germànica internacional de l'heb. *qibbūš* [...]». No sabia que els mots comuns d'una llengua s'haguessin d'escriure segons una ortografia de caràcter internacional, però sempre s'aprenen coses noves. En tot cas, per comprovar la veritat d'aquesta curiosa validesa internacional de la transcripció esmentada, obro el primer diccionari que trobo damunt la taula, el diccionari francès *Lexis*, i hi trobo la següent forma per a aquesta paraula: *kibboutz*. Es deu tractar d'una errata. Ho comprovo en un altre diccionari francès, *Le petit Robert*: hi apareix la mateixa forma. Bé, ja se sap que els francesos són molt

xovinistes i deuen menysprear la forma de validesa internacional *kibbutz* pel fet d'haver estat creada a partir de l'anglès... Faig la consulta en un diccionari alemany (*Meyers enzyklopädisches lexicon*, Mannheim, Viena, Zuric, Bibliographisches Institut, 1971-79, vol. 13, p. 654) i hi trobo la forma *kibbuz*: es veu que això de «germànica internacional» no inclou l'alemany. Sembla, doncs, que la pretesa dimensió internacional d'aquest mot queda reduïda als Estats Units d'Amèrica, a Anglaterra i al núm. 250 del carrer Diputació de Barcelona. Finalment, tot i que sé que es tracta d'una enciclopèdia massa vella per a poder trobar-hi aquest nom, el cerco en l'*Enciclopedia Espasa*: hi trobo la forma *quibuts* com a nom de la vocal hebrea que en hebreu s'escriu exactament igual que el terme de qual estem discutint la transcripció al català. Cal tenir en compte que aquest mot hebreu no conté cap so o geminació que existeixi en català i no en castellà, o a la inversa, i, per tant, és lògic que es transcriu igual en català que en castellà.]

- R! LC! **quipà** *f.* Casquet que fan servir els homes jueus observants. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! LC! **quisleu** *m.* En el calendari jueu, novè mes de l'any religiós i tercer de l'any civil, que correspon normalment a novembre-desembre. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **rabí** *m.* Entre els jueus, mestre o doctor de la Llei. | Doctor del culte judaic posat al cap d'una comunitat. Cap espiritual d'una comunitat jueva, expert en Bíblia i Talmud, que normalment ha rebut la corresponent ordenació. | Títol de respecte aplicat a un mestre o doctor de la Llei jueva. [Modificació de la segona accepció i addició de la tercera.]
- R! **rabínic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent als rabins, a llurs opinions, a llur llengua, etc. | hebreu rabínic Hebreu postbíblic, del Talmud i d'altres textos religiosos dels primers segles de la nostra era. | escriptura rabínica Forma semicursiva de l'escriptura hebreaica. [Addició de la part subratllada.]
- R **rabanisme** *m.* ~~Doctrina que ensenyen els rabins.~~ | ~~Idiotisme del rabínic.~~ [Proposta: Suprimir tot l'article. La primera accepció només tindria sentit si el diccionari inclogués explicacions històriques més àmplies: caldria indicar que es tracta dels rabins del període talmúdic i afegir al diccionari els mots *caraita* i *caranisme*, ja que el rabanisme només té sentit oposant-lo al caranisme. Quant a la segona definició, que caldria en tot cas completar («Idiotisme de l'hebreu rabínic»), es pot eliminar per molt tècnica i per obsoleta, ja que l'hebreu rabínic es coneix avui normalment com a hebreu misnaic.]
- R **rabinista** *adj. i m. i f.* ~~Partidari de les doctrines dels rabins.~~ [Proposta: Suprimir tot l'article pel mateix motiu exposat en el cas de *rabanisme*.]
- FL! R! **revisió** *f.* Verificació d'un text sobre els manuscrits. | En la crítica textual, especialment en la bíblica, revisió completa d'un text, duta a terme per un individu o una escola, amb la intenció de millorar-lo perquè pugui servir de referència o d'autoritat; versió resultant d'aquesta revisió. | La revisió de París de la Vulgata. | Escrit en què es dóna compte [...]. [Addició, al DIEC i a les llistes de Religió, Filologia, etc. de l'accepció subratllada.]
- R **redempció** *f.* [...] || Salvació de la humanitat obrada per que féu Jesucrist del gènere humà per mitjà de la seva passió i mort i resurrecció. [Modificació de la primera part de la definició per motius estilístics, i de la segona part, per motius conceptuals; vegeu Rm 4,25; 1Co 15,17.]
- R LC **redemptor** *-a adj. i m. i f.* [...] *m.* amb majúscula inicial Jesucrist. [Addició de la informació subratllada: Majúscula inicial segons les normes d'ús de majúscules i minúscules del Servei de Correcció de l'IEC, § 2.2.]
- R LC **reforma** *f.* [...] 2 amb majúscula inicial Moviment religiós cristià del segle XVI que donà naixença a esglésies protestants. | [...]. [Addició de la informació subratllada i del mot subratllat.]
- R! **rei reina** *m. i f.* Príncep sobirà d'una nació [...]. Els tres Reis Mags o d'Orient. | [...] Nom afectuós que hom dóna a un infant o a una persona molt estimada. | Els tres Reis. Els mags o savis que,

- d'acord amb l'Evangelí segons Mateu, anaren a adorar Jesús guiats per un estel, anomenats també *els Reis d'Orient*. [Modificació. El sintagma suprimit, *Els tres Reis Mags o d'Orient*, no serveix com a exemple de la definició precedent perquè no compleix els termes de la definició (no es tracta de prínceps sobirans d'una nació). D'altra banda, en català no sembla gens genuïna la forma *els (tres) Reis Mags*; de fet, no té cap tradició: vegeu DCVB, s. *mag*.]
- LC?! FL?! **reix** *f.* Vintena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R LC... **religió** *f.* 1 [Ens sembla que els teòlegs haurien de revisar aquesta definició, bastant miserable del que és religió. Ens sembla bastant millor la definició del GDLC.]
- R... **ritu** [Addició de l'article sencer a la llista de Religió, no solament de la primera accepció.]
- LC? FL? **ro** *f.* ~~Nom de la~~ Dissetena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! LC! **rotlle** *m.* Full de paper, pergamí, cartó, metall, etc., disposat donant ~~o com donant~~ una o més voltes ~~a una~~ sobre ell mateix o entorn d'una tija cilíndrica. | *ESP.* Forma que ~~premen pren~~ els llibres antics, i certs documents medievals i els llibres bíblics que es fan servir en la litúrgia jueva, en què el text ~~era és~~ és escrit sobre peces rectangulars de paper, pergamí o paper, encolades o cosides, l'una rere l'altra, i enrotllades a l'entorn d'un eix que hom enrotlla i desenrotlla per un o dos costats al voltant d'una o dues tiges cilíndriques. | *Rotlle de la Torà* Rotlle escrit a mà sobre pergamí, que conté els cinc llibres del Pentateuc i es fa servir en la litúrgia sinagoga. [Modificació de la primera accepció, que tal com està ara no s'entén. Modificació de la segona accepció, ampliant-la i precisant-la forma del rotlle. Proposta d'una tercera accepció.]
- R! **sabàtic** *adj.* Relatiu o pertanyent al sabat dissabte. *Descans sabàtic.* | *any sabàtic* Any en què els jueus havien de deixar reposar llurs camp, abandonar el fruit de les vinyes i oliverars perquè els pobres el recollissin, perdonar els deutes i alliberar els esclaus, cosa que s'esdevenia cada set anys [...]. [Modificació (vegeu l'article *sabatge*) i compleció. És en la 1a ed. del DIEC però falta en la llista de Religió (hi ha, en canvi, *jubilat*).]
- R **sabat** *m.* ~~Descans religiós que els jueus ha d'observar el dissabte.~~ || Reunió nocturna de bruixes i de bruixots. [Proposta: Suprimir la primera accepció. El dia de descans per als jueus, en català és el dissabte. *Sàbat* és transcripció (a través del grec i el llatí) del mot hebreu que significa «dissabte», però no hi ha cap necessitat d'anomenar-lo en català en la seva forma hebrea, més que més quan aquesta forma hebrea, utilitzada en les ciències ocultes i la màgia, ja té el sentit, donat maliciosament, de reunió nocturna de bruixes. Si, malgrat la nostra proposta, es decidís mantenir aquest article, caldria simplement remetre a l'accepció nova que hem redactat per a l'article *dissabte* (hauria de ser, en tot cas, una forma secundària per a *dissabte* com a festa jueva.)
- R LC... **sacerdot** *m.* [Ens sembla que els teòlegs haurien de refer totalment aquest article.]
- R! H! **saduceu** *-ea adj.* Relatiu o pertanyent als saduceus. | *m.* Membre d'un grup religiós jueu originat en temps dels Macabeus i actiu fins a la destrucció del temple de Jerusalem, que refusava l'autoritat de les tradicions orals i d'altres llibres de l'Antic Testament que no fossin el Pentateuc, i negava la resurrecció dels morts, la immortalitat de l'ànima i l'existència dels àngels. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i Religió. Si el DIEC inclou el mot *essení*, amb molta més raó ha d'incloure el mot *saduceu*: els saduceus són molt més coneguts, especialment a través del Nou Testament, que els essenis.]
- R **salm** *m.* ~~Càntic en lloança del Senyor; qualsevol dels himnes col·leccionats en un dels llibres de l'Antic Testament.~~ Càntic o himne religiós, esp. cada un dels càntics hebreus que constitueixen un dels llibres de l'Antic Testament i que es fan servir com a pregària i cant religiós en les litúrgies jueva i cristiana. *Els salms de David* [...]. [Modificació.]

- R LC **salvació** *f.* [...] | *esp.* Acció de salvar o de salvar-se de la mort eterna. *La salvació de l'ànima Déu ha manifestat la seva gràcia, que és font de salvació per a tothom.* [Substitució de l'exemple actual, una mica tronat, per un de bíblic, que esperem que trigarà més a passar de moda.]
- H?! **samarità -ana** *adj. i m. i f.* Natural de la ciutat o de la regió de Samària Samària. [Correcció de la posició de l'accent. Vegeu Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, § 74, i tota la bibliografia seriosa actual, incloses totes les bíblies i la GEC. Addició a la llista d'Història?]
- LC?! FL?! **sàmec** *f.* Quinzena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! LC! H?! **sanedrí** *m.* [amb majúscula inicial] Consell suprem dels jueus, actiu des del segle IV aC fins a l'inici del segle V dC. [Addició de les paraules subratllades. Potser caldria incloure aquest article del DIEC a la llista d'Història. &H]
- R! **sant -a** *adj.* 1 Dit de Déu o d'allò que és consagrat o dedicat a Déu [...] *El sant sopar o la santa cena.* | *el sant o el lloc sant* Sala que precedia el lloc santíssim i del qual estava separat per una cortina o vel en el santuari del temple de Jerusalem. | *el santíssim o el lloc santíssim o el sant dels sants* Sala més interior del temple de Jerusalem, que contenia l'arca de l'aliança abans de l'exili. [Addició de la part subratllada.]
- R LC **santuari** *m.* [...] 3 Edifici consagrat a les cerimònies religioses d'una religió, lloc sant. *A Cesarea de Filip hi hagué un santuari grec dedicat al déu Pan.* [Addició d'aquesta tercera accepció al DIEC i a la llista de Religió. Globalment, l'article *santuari* sembla millor redactat en el DGLC que en el DIEC, valdria la pena que algun teòleg s'hi inspirés per a reformar l'article del DIEC.]
- R **segle** *m.* [...] HIPERB. Molt de temps. *Fa un segle que no el veig!* | pels segles dels segles Eternament. || [Addició.]
- H **segle** *m.* [...] || Qualsevol de les divisions de cent anys a partir ~~de la data del primer de gener~~ posterior a la data convinguda del naixement de Jesucrist ençà o enllà. [...]. [Precisió. «Convinguda» tant pel que fa al dia de l'any (25 de desembre) com a l'any (754 de la fundació de Roma).]
- H **selèucida** *m. i f.* [amb majúscula inicial] Membre d'una de les dinasties [...]. | *adj.* Relatiu o pertanyent als ~~seljúcides~~ Selèucides. [Correcció de l'errata que hi ha en el DIEC (*seljúcida*). Majúscula inicial quan el mot és usat com a substantiu segons els criteris d'ús de majúscules i minúscules del Servei de Correcció de l'IEC (§ 2). Suposo que la segona accepció hauria de constar en la llista d'Història. Vegeu les observacions a *làgida*. &H]
- R **serafí** *m.* Qualsevol dels àngels concebuts com a ministres ardorosos de Déu ~~que formen un dels cors de la primera jerarquia~~ que constitueixen el rang més alt de la jerarquia angèlica i són comunament representats amb forma humana però amb sis ales. || [...] [Modificació.]
- R! **setmana** *f.* Període de set dies [...] *Esperat assegut, que no ho tindràs fins a la setmana dels set dijous!* | festa de les Setmanes Festa de Pentecosta (ACC. 1). || Espai de temps [...]. [Addició de la part subratllada.]
- R **si¹** *m.* [...] | *si d'Abraham* Lloc on estaven aturades les ànimes de les persones que havien passat la vida en l'esperança del Redemptor: on es trobaven els justos en el més enllà reunits amb Abraham i identificat sovint en la teologia cristiana amb els llimbs. [Es tracta d'una expressió rabínica que no cal identificar necessàriament amb els llimbs, com fa la definició actual del diccionari.]
- R! H! **sicari** *m.* Membre d'un grup fanàtic jueu que fou molt actiu en la resistència contra els romans durant el segle I aC. | Assassí a sou. [Addició de l'accepció subratllada, que és l'origen de la segona accepció, al DIEC i a les llistes d'Història i Religió.]

- H! **sicle** *m.* Unitat de pes emprada antigament a l'Orient Pròxim, equivalent, en general, a un seixantè de mina, és a dir, uns 7-13 g, segons les èpoques i els llocs. | Unitat de valor equivalent al pes d'un sicle en metall preciós (generalment plata). [Addició de tot l'article al DIEC i a les llistes d'Història i Religió.]
- LC? FL? **sigma** *f.* ~~Nom de la~~ Divuitena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R! **sinagoga** *f.* Assemblea religiosa dels jueus. | Temple dels jueus. Edifici o lloc de reunió consagrat al culte jueu, sovint també centre d'estudis i cultural de la comunitat. | En l'antiguitat, comunitat jueva formada pels fidels d'una població o barri. | La comunitat jueva, el judaisme. [Modificació i ampliació.]
- H! **sionisme** [Addició d'aquest article a la llista d'Història. &H]
- H! **sionista** [Addició d'aquest article a la llista d'Història. &H]
- R! LC! **sivan** *m.* En el calendari jueu, tercer mes de l'any religiós i novè de l'any civil, que correspon normalment a maig-juny. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tabernacle** *m.* ~~Tenda dels antics jueus.~~ En l'antiguitat judaica, tenda de campanya. | festa dels Tabernacles (o de les Cabanyelles) Solemnitat que celebren els jueus en memòria d'haver habitat llurs passats en tendes commemoració dels anys que el poble d'Israel visqué en el desert, en tendes, després de la sortida d'Egipte. | ESP. Tenda en què els hebreus tenien col·locada i transportaven l'arca de l'aliança en llur èxode pel desert. L'envelat mòbil que els israelites feien servir de santuari abans de la construcció del temple de Jerusalem. | Cabana per a la festa dels Tabernacles o de les Cabanyelles. || Sagrai [...]. [Modificació i ampliació.]
- H! **talent** *m.* Unitat de pes i monetària de l'antiga Grècia i el seu entorn, ~~emprada pels pobles antics de la Mediterrània i de Mesopotàmia d'alt valor però de pes de valor elevat variable segons els llocs (entre uns 20 i uns 40 quilograms).~~ | Unitat de valor equivalent al pes d'un talent en metall preciós (generalment plata). || [...]. [Modificació de la definició i subdivisió en dues accepcions diferents. Encara que el mot *talent* provingui del grec, el talent en si té el seu origen a Babilònia i es feia servir també en altres països, com Israel, i posteriorment a l'imperi Romà. Per tant, em sembla que cal unificar en aquest sentit aquesta definició amb la de *mina* (unitat de pes que tenia la mateixa extensió geogràfica, més o menys). També cal unificar les dues definicions en el sentit de matisar la referència al valor monetari del talent i afegir aquesta referència a la definició de *mina*, que el DIEC només defineix com a pes. El talent pesava diverses desenes de quilos i no hi ha hagut mai monedes d'aquest pes; altra cosa és que lingots o peces de plata del pes d'un talent (o d'una mina) es fessin servir abans i després de l'aparició de les monedes com a valor d'intercanvi comercial o com a moneda de compte. Crec millor donar una idea del pes que tenia un talent («entre uns 20 i uns 40 quilograms», és a dir, segurament el que podia carregar una persona); altrament l'usuari del diccionari pot pensar que es tractava d'un pes de diverses tones... Suposo que cal incloure aquesta accepció en la llista d'Història.]
- R! **tal·lit** *m.* Xal rectangular amb serrells als quatre angles que els homes jueus porten durant certes pregàries. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **talmúdic** *-a adj.* Relatiu o pertanyent al Talmud. *Estudis talmúdics.* [Ampliació: com en el cas de *bíblic* o de, més avall, en la llista de Religió, *taumatúrgic*, no és sols «pertanyent al».]
- R! **talmudista** *m. i f.* ~~Persona que segueix els ensenyaments del Talmud.~~ Persona versada en estudis talmúdics. || Autor de comentaris sobre el Talmud. *Entre els jueus catalans de l'edat mitjana hi hagué experts talmudistes.* [Substitució de l'accepció incorrecta que porta actualment el DIEC per dues noves accepcions.]

- R! LC! **tammuz** *m.* En el calendari jueu, quart mes de l'any religiós i desè de l'any civil, que correspon normalment a juny-juliol. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tannaïta** *m.* Doctor jueu els ensenyaments del qual sobre la Llei i la tradició jueves estan recollits en la Misnà. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tannaític -a** *adj.* Relatiu o pertanyent als tannaïtes. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **targum** *m.* Traducció antiga, més o menys parafràstica, de la Bíblia hebrea en llengua aramea. *Els targums dels Profetes.* | [amb majúscula inicial] Corpus d'aquests comentaris. [Addició de l'article al DIEC, a la llista d'Història, etc. No hi ha cap motiu perquè el DIEC inclogui, com fa en la seva primera edició seguint el DFabra, l'adjectiu *targúmic* i no el substantiu *targum*. La segona accepció es pot considerar un nom propi i, per tant, pot ser que no s'hagi d'incloure en el DIEC (que no inclou *Bíblia* si no és en minúscula, en el sentit d'«exemplar de la Bíblia».)
- R! **targúmic -a** *adj.* Relatiu o pertanyent a una parafrasi d'alguna part de l'Antic Testament en l'arameu de Judea al Targum o a un targum. [Modificació de la definició per dos motius: a) Addició al DIEC de l'article *targum*, al qual ara més que mai cal remetre (com es fa en el cas dels adjectius *bíblic* (tot i l'absència del mot *Bíblia*, amb majúscula), *talmúdic*, etc. b) Els targums no són necessàriament parafràstics, no són tots en arameu de Judea, cal dir que estan fets a partir de l'hebreu (per a distingir-los de la Peixita)... Addició de l'article a la llista de Religió.]
- LC? FL? **tau** *f.* ~~Nom de la~~ Dinovena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- LC?! FL?! **tau** *f.* Vint-i-dosena i última lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! **taula** *f.* [...] Peça (de fusta, pedra o altra matèria rígida) [...] *Posar un anunci a la taula d'avisos. Les taules de Moisès, de la Llei.* [Modificació de la grafia: *Llei* amb majúscula inicial.]
- H! **tel** *m.* A l'Orient Pròxim i Mitjà, pujol constituït per les restes de diverses habitacions successives, acumulades les unes sobre les altres durant un llarg espai de temps. [Addició de tot l'article al DIEC i a la llista d'Història. El mot *tel*, escrit així, ha estat usat almenys pels biblistes, per exemple en la *Bíblia catalana: traducció interconfessional* i en John STRANGE, *Atlas de la Bíblia* (títol original: *Bibelatlas*, Barcelona, 1999). La *Gran enciclopèdia catalana* fa servir les formes transliterades i marcades amb asterisc (com a estrangerisme) **tall* i **tell*. Tant en un cas com en l'altre, la consonant doble final és geminada en la llengua originària (àrab) i, per tant, per a adaptar el mot al català s'ha de simplificar pel fet de quedar en posició final, com han fet en hebreu (en la qual llengua en diuen *tel*). La forma amb *e* (**tell*) és la tradicional, provinent de la forma dialectal àrab, i la forma amb *a* (**tall*) és la forma provinent de la forma clàssica àrab, que avui alguns prefereixen. En tot cas, com que dels *tels* d'Israel sempre se n'ha dit *tel*, amb *e*, perquè aquesta és la forma adaptada a l'hebreu modern, em sembla que el millor és adoptar la forma àrab dialectal-tradicional i a la vegada hebrea amb *e* (*tel*) i així ens estalviem de tenir dues formes per a una mateixa realitat segons que es trobi en territori israelià o àrab.]
- R LC **temptació** *f.* Allò que tempta. *Resistir a la temptació. Oh Déu, no ens induueixis a la temptació. Pregueu demanant de no caure en la temptació. Les temptacions de sant Antoni.* [Substitució d'un exemple una mica passat de moda (entre altres motius, el mot *induir* ja no es fa servir en la pregària del pàrenostre) per un de bíblic, que potser aguantarà més el pas del temps.]
- R! **terapeuta** *m. i f.* Persona versada en terapèutica. || Membre d'un grup religiós de jueus que vivien en comunitat, en celibat i dedicats a la contemplació a Egipte en el segle I dC. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]

- R **terra** *f.* [...] **terra de promissió promesa** Terra promesa per Déu als hebreus israelites. [Modificació del terme i proposta de correcció de l'últim mot: en general, per a referir-se als *antics* hebreus o israelites posteriors a Moisès, sembla que és millor en lloc del mot *hebreu* fer servir el mot *israelita*; vegeu, més amunt, les observacions a l'article *efod*.]
- R! **testament** *m.* **El testament polític d'un home d'estat.** || **Aliança (ACC. 3).** [Addició d'aquesta accepció subrallada al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **tet** *f.* **Novena lletra dels alfabet hebreu i arameu.** [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC? FL? **teta** *f.* ~~Nom de la~~ **Vuitena lletra de l'alfabet grec.** [La definició és presa de l'actual article *khi* del DIEC. Modificació de la grafia: *teta* en lloc de *theta*. El català no té ni la grafia *th* ni el so que aquesta grafia pretén de representar. Aquesta lletra, en els hel·lenismes catalans es transcriu per *t* (exemples inclosos en el DIEC: *tàlem*, *tanato-*, *teologia*). És important que el DIEC mantingui la coherència entre els seus diferents articles i faci servir sempre un mateix sistema de transcripció dels noms grecs i llatins al català, que no pot ser altre que el ja establert (no ens posarem pas ara a escriure *thàlem*, *thanato-*, *theologia*, o bé *Theodor!*). Sembla normal fer servir per al nom de les lletres gregues formes adaptades al català, no transliterades, tal com fa el DIEC en la majoria dels casos (no escriu, per exemple *my*, *ny* o *ypsilon*, sinó *mi*, *ni*, *ípsilon*). Trobareu la forma proposada *teta*, per exemple en Joan ALBERICH i Montserrat ROS, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona, 1993, p. 21. Alguns deuen pensar que els noms de les lletres han d'incloure imprescindiblement el so que la lletra representa. Això, però, no és sempre així, ni en el mateix cas dels noms de les lletres que fem servir en català: així, anomenem *ce* una lletra que en la majoria dels casos no té el so [s] sinó el so [k] (*casos*, *escriure*, etc.), i anomenem *hac* una lletra que és muda... Si el DIEC pretengués aplicar aquest criteri al nom de les lletres gregues, no es podria acceptar el nom de *ípsilon* per a la lletra grega [v], que no té pas el so de [i] sinó el so [y], com la *u* del francès. En tot cas, com que sembla que a alguns (almenys Armand Puig entre els col·laboradors d'aquest treball de revisió) la solució d'adaptar al català el nom d'aquesta lletra grega en la forma *teta* els sembla forçada, proposo de deixar en el DIEC una entrada secundària amb la forma *theta* com a forma transliterada, no adaptada al català (marcant-la com a tal mitjançant entrada en cursiva o asterisc o qualsevol altre procediment, per a no desorientar l'usuari del diccionari, ajudant-lo a distingir entre els mots pròpiament catalans i els estrangerismes no adaptats). Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]
- R **tetragrama** *m.* ~~2 Conjunt de les quatre lletres hebrees que formen el nom diví de Jahvè~~ **Tetràgrammaton.** [Modificació: vegeu l'article *tetràgrammaton*. (Simplificació de la nasal geminada de l'original grec per excepció, seguint el model d'altres mots catalans que ja tenen aquesta simplificació: *anagrama*, *diagrama*, *epigrama*, *pentagrama*, *programa*, *telegrama*.) Vegeu més observacions en l'article *tetràgrammaton*.]
- R! **tetràgrammaton** *m.* **Conjunt de les quatre lletres hebrees que formen el nom diví de Jahvè iod, he, vau i he (transliterades a l'alfabet llatí: YHWH) que formen el nom propi de Déu en la Bíblia hebrea, que tradicionalment se substitueixen en la lectura del text bíblic per l'expressió el Senyor o una altra expressió equivalent i que segurament es pronunciaven Jahvè.** [Addició al DIEC i a la llista de Religió. La definició és presa de la que té ara el DIEC en l'article *tetragrama*, però amb les modificacions indicades. El mot grec τετραγράμματον existia, amb aquest mateix significat, en grec antic (vegeu, per exemple, el diccionari de LIDDELL i SCOTT) i, per tant, sembla que cal preferir la forma *tetràgrammaton* (tan integrable al català com

rododèndron, hipèrbaton, polisíndeton, etc.) a la forma tetragrama. La primera és la que fan servir en anglès; en castellà es troben les dues.]

- H **tetrarca** *m.* En l'antiguitat grecoromana, governador de la quarta part d'una província o sobirà dependent d'un poder superior i de rang inferior a un rei. [Ampliació de la definició, ja que la majoria de tetrarques coneguts no corresponen a la definició del DIEC. Vegeu, per exemple, Emil SCHÜRER: *The history of the Jewish people in the age of Jesus Christ*, edició revisada, Edinburg, 1987, vol. 1, p. 333-335, nota 12.]
- R! LC! **tevet** *m.* En el calendari jueu, desè mes de l'any religiós i quart de l'any civil, que correspon normalment a desembre-gener. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC? FL? **theta** *f.* Nom de la vuitena lletra de l'alfabet grec Teta (ACC. X). [Cal substituir la lletra X per la xifra de l'accepció corresponent a la lletra grega *teta* (vegeu més amunt). Modificació de la definició. Cal marcar aquesta entrada com a mot no adaptat al català, amb lletra cursiva o amb un asterisc. Proposa mantenir aquesta entrada secundària Armand Puig; jo la suprimiria. Vegeu les observacions al nom de la lletra grega *teta*. L'entrada també podria ser *thēta*.]
- R! **tipologia** *f.* [...] qualsevol forma gràfica. || En el judaisme i en el cristianisme, interpretació bíblicoteològica basada en la correlació entre una realitat de la història bíblica (*tipus*) i una realitat de la història de salvació posterior (*antitipus*). [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tipus** *m.* [...] Símbol o representació d'alguna cosa, esp. esdevenidora. | Realitat de la història bíblica en què la fe jueva o cristiana veu prefigurada una realitat de la història de salvació posterior. || Forma general [...]. [Addició d'aquesta accepció al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! LC! **tixrí** *m.* En el calendari jueu, setè mes de l'any religiós i primer de l'any civil, que correspon normalment a setembre-octubre. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tropologia** *f.* Manera de parlar tropològica o figurada. | Interpretació moral d'un esdeveniment o un personatge de la Bíblia. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! **tropològic -a** *adj.* Expressat per trops, figurat. | Sentit tropològic Sentit moral d'un text bíblic segons la tropologia. [Addició de l'accepció subratllada al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **tsade** *f.* Divuitena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- H! FL! **ugarític -a** *adj.* Relatiu o pertanyent a l'antiga ciutat d'Ugarit, a l'actual Síria. | Llengua semítica, de la branca nord-occidental, parlada a l'antiga ciutat d'Ugarit. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història, etc. &H]
- R! **uniat -a** *adj. i m.* i *f.* Unit a l'Església catòlica, dit despectivament de cadascuna de les esglésies de ritu oriental unides a Roma i de llurs membres. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL?! **vau** *f.* Sisena lletra dels alfabetos hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R **vedell vedella** *m. i f.* [...] vedell d'or Ídol d'or en forma de vedell adorat pels hebreus israelites. [Ampliació i proposta de correcció de l'últim mot: vegeu les observacions a l'article *efod*.]
- R LVC **veracreu** *f.* Creu venerada en representació d'aquella en què morí Jesucrist: 1 Creu en què va ser crucificat Jesucrist. 2 Creu que conté una relíquia de la creu en què va ser crucificat Jesucrist. [Modificació de la definició, que no té cap mena de solta: tota creu venerada per un cristià ho és en representació de la creu en què morí Jesucrist i no per això és anomenada *veracreu*! Que les relíquies siguin autèntiques o falses, no és qüestió que afecti la definició del diccionari: un pot, si vol, pensar que ho hi ha cap *veracreu*, és a dir, que totes són falses. O si voleu, si pot afegir: «una suposada relíquia».]

- R! **veterotestamentari** -a *adj.* Relatiu o pertanyent a l'Antic Testament. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R **visitació** *f.* Visita, esp. de la Mare de Déu ~~a santa Isabel~~ a la seva cosina Elisabet, que se celebra litúrgicament el dia 31 de maig. [Modificació de la definició. Ampliació per paralelisme amb altres articles, com *presentació*. Però potser caldria fer al revés i suprimir aquestes datacions en totes les festes. En tot cas, cal unificar. Observo, per exemple, que l'article *anunciació* no indica la data en què se celebra aquesta festa. Reviseu-ho, si us plau, sistemàticament un cop decidit el criteri.]
- R **vocació** *f.* Acció de cridar Déu algú invitant-lo a anar a ell o a dur a terme una missió. *La vocació d'Abraham, dels gentils*. [Ampliació.]
- R! **xeol** *m.* País o regió subterrània dels morts en l'Antic Testament. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- R! LC! **xevat** *m.* En el calendari jueu, onzè mes de l'any religiós i cinquè de l'any civil, que correspon normalment a gener-febrer. [Addició de l'article al DIEC i a la llista de Religió.]
- LC?! FL!? **xin** *f.* Vint-i-unena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- LC?! FL!? **zain** *f.* Setena lletra dels alfabet hebreu i arameu. [Addició de l'article al DIEC i a la llista on correspongui incloure'l: LC? FL?]
- R! H! **zelota** *m.* Membre d'un grup polític-religiós jueu que fou molt actiu en la resistència contra els romans durant el segle I aC. [Addició de l'article al DIEC i a les llistes d'Història i de Religió.]
- LC? FL? **zeta** *f.* [...] || ~~Nom de la~~ Sisena lletra de l'alfabet grec. [Supressió dels mots ratllats, d'acord amb els «Criteris per a l'elaboració de les definicions dels termes d'especialitat del DIEC», § 1.9 i 1.10.]

He donat per bons i, per tant, he posat el meu vist-i-plau en els següents articles (llista Història):

arameu, cabalista, cabalístic, davídic, dimoni, dimonial, ebionita, efesi, epònim, etnarca, fe, faraó, faraònic, israelític, jebuseu, judaisme, judaïtzant, levirat, nabateu, papir, papiroleg, papirologia, sacrifici, sefardita, semita, semític (aquests dos, tot i alguns dubtes), sepulcre, setge, teofania, xueta.

He donat per bons i, per tant, he posat el meu vist-i-plau als següents articles (de vegades, segurament amb poc coneixement de causa) (llista Religió i relacionats...):

allegorisme, altar, àngel, angèlic, angelical, angelofania, anunciació, anunciata, apòstol, apostolat, apostolesa, apostòlic, apostòlicament, apostolicitat, ara, arcàngel, arcangèlic, baptista, beatitud, bíblia, bíblic, bibliòleg, bibliologia, bibliològic, biblista, cabalista, cabalístic, carn, carnal, celestial, cena, cenacle, convertir, cort celestial, cosmogonia, creació, creacionisme, credo, creu, cristià, dejunar, ebionita, eccehomo, edèn, edènic, encarnació, encarnar (tot i que el «revestir» no m'hi agrada gaire, vegeu l'article *revestir* que hi dóna suport), endimonià, epístola, escatologia, escatològic, escripturista, escripturístic, església, evangèlic, evangèlicament, evangelista, evangelitzar, evangelització, evangelitzador, evangelitzar, exegesi, expiació, expiador, expiar, expiatori, farisaicament, fariseisme, genesiàc, gentil, gentílic, gentilitat, gnòstic, grecisme, hellenista, henoteisme, hermeneuta, hermenèutic, hermenèutica, himne, homiliari, ídol, idòlatra,

idolarar, idolatria, idolàtric, idolàtricament, immolar, inri, inspirar, inspiració, interpolació, jardí de l'edèn, judaic, judaïtzant, judeo-, justícia, levita, levític, llibre de la vida (seria convenient precisar *expressió d'origen bíblic...?*), lloar, llocs sants, els Reis Mags, magníficat, maina, messiànic, miracle, monge, monofisita, monogenisme, monogenista, monoteisme (definició potser millorable), monoteista, mosaic, natzarè, oblació, ofrena (ACC. 1, fins al punt i coma de la primera edició), oració, orde, ordenació, ordenant, pagà, parabòlic, parabòlicament, parusia, pasqua, pasqual, passi, paternòster, patriarca (trobo difícil millorar la definició sense convertir-la en un article d'enciclopèdia), patriarcal, patriarcat, plaga, poligenisme, poligenista, políglota, politeisme, practicant, predestinació, predestinar, probàtica, profecia, profètic, profèticament, profetitzar, prometença, prosèlit, proselitisme, providencial, psalm, quaresma, quiasme, religió, ressuscitar, resurrecció, revelació, revelar, ritual, sacerdot, sacerdotal, sacrifici, sagrat, salmejar, salmòdia, saltiri, salutació angèlica, salvador, sanedrí, sant (en la llista de Religió està millorat respecte a la primera edició del DIEC), santificació, santificador, santificant, santificar, sant sepulcre, seràfic, sionisme, sionista, siríac, soteriologia, superhumeral = efod (la majoria de versions catalanes en diuen *efod*, però en el manuscrit *Egerton* hi trobo *sobremuscle*), talió, taumaturg, taumatúrgia, taumatúrgic, temple, teofania, teòleg, teologal, teologia, teològic, terrenal, text, totpoderós, tradició, transfiguració, trisagi, universal (diluvi, església, judici), vas d'elecció, verb, versicle, víctima, vident, vot, votar.

Passades aquestes dues últimes llistes als col·laboradors, no rebo per part d'ells cap proposta de revisió o supressió.

APÈNDIX 1

NORMES PER A L'ADAPTACIÓ FÒNICO-GRÀFICA DE MOTS HEBREUS AL CATALA

Aquestes normes van tenir una primera redacció dins de l'article de Pere CASANELLAS I BASSOLS, «Transliteració i transcripció de l'hebreu: eines, propostes, qüestions pendents», *Butlletí de l'Associació Bíblica de Catalunya*, núm. 58 (desembre 1997), p. 50-58, 64-69. Posteriorment, el text es va incorporar, amb modificacions, en la «Proposta de transliteració i transcripció de l'hebreu en textos escrits en català», elaborada per una comissió de membres de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics que es va reunir entre el maig de 1998 i el juny de 1999, i que es va presentar a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans el 2 de juliol de 1999. En una reunió de la Comissió de transcripció i transliteració de la Secció Filològica, celebrada el 10 de desembre del mateix any amb Joan A. Argenter, president de la Secció, i Pere Casanellas, com a representant de la comissió de la SCEHB, es va decidir introduir algunes noves modificacions al text i segregar-lo de la resta de propostes de transliteració i transcripció de l'hebreu que inclou la «Proposta» esmentada, presentada per la SCEHB a la Secció Filològica. El text resultant ha estat utilitzat per a la revisió dels termes dels àmbits de Bíblia i judaisme del Diccionari de l'IEC i, en aquesta ocasió, encara s'hi ha fet algun petit retoc.

* * *

La finalitat d'aquest procediment és la incorporació de mots de l'hebreu a la llengua catalana, de manera que puguin arribar a ser inclosos fins i tot en el diccionari català. Per tant, es tracta d'una transcripció tan aproximada com sigui possible dels sons de l'hebreu mitjançant exclusivament els grafemes del català, els quals han de ser llegits d'acord amb les normes de l'ortografia catalana.

La llengua convertida és l'hebreu modern en la pronunciació del dialecte oriental, la que més elements conserva dels estadis anteriors de la llengua i que ha estat considerada tradicionalment la pronunciació estàndard a Israel (ha estat l'emprada en els mitjans de comunicació públics).

Aquest procediment es pot aplicar als mots comuns d'ús habitual, especialment aquells que no admeten traducció al català: els noms de les consonants hebrees, dels mesos hebreus i d'algunes festes; noms d'institucions, objectes de culte i altres noms d'ús corrent dins els textos catalans, etc.

Els noms transcrits d'aquesta manera s'han de considerar noms catalans. Per tant, cal aplicar-los totes les normes no solament ortogràfiques sinó també morfològiques del català. Així, formen el femení, el plural i els derivats d'acord amb les regles de la llengua catalana (per exemple: *midraix*, plur.: *midraixos*, no *midraixim*; *targum*, plur.: *targums*, no *targumim*; *hassid*, der. *hassidisme*). Els mateixos mots, però, poden ser transcrits fonològicament o amb el sistema de transcripció fonètica rigorosa i llavors no se sotmeten a les regles morfològiques de la llengua catalana (llavors tindriem els plurals *midrāšîm* o *midrašim*, *targûmîm* o *targumîm*).

Transcripció de les consonants hebrees¹

א	-	ט	t	צ	-
ב	v	פ	t	בּ	f
בּ	b	י	i	פּ	p
ג	g / gu	י	i	צ	ts
גּ	g / gu	כּ	c / qu	צ	ts
ד	d	כּ	c / qu	ק	c / qu
דּ	d	ל	l	ק	c / qu
ה	h	ל	l	ר	r
הּ	h	מ	m	ש	s / ss
ו	v / u	מּ	mm	ש	s / ss
וּ	v	נ	n	שׁ	x / ix
ז	z	נּ	nn	שׂ	x / ix
זּ	z	ס	s / ss	ת	t
ח	h	סּ	s / ss	תּ	t

Transcripció de les vocals hebrees

Amb <i>matres lectionis</i>	Sense <i>matres lectionis</i>	Amb <i>š'wá</i> ² simple o compost			
יִּ	i / í	יִּ	i / í		
יֵּי	e / é	יֵּי	e / é		
יֶּי	e / é	יֶּי	e / é	יֶּי	e
		יֶּי	a / à	יֶּי	a
הֶּי	a / à	יֶּי	a / à o	יֶּי	o
וֹ	o / ó	וֹ	o / ó		
וּ	u / ú	וּ	u / ú		
הֵּי	e / é			יֶּי	e -
הֶּי	e / é				
הֹי	o / ó				

1. Les *matres lectionis* ה, ו, י s'inclouen en la taula de les vocals.

Notes a les taules de transcripció de consonants i vocals

1. La pleca simple o barra vertical (|) separa dues opcions que depenen de la fonètica o fonologia de la llengua convertida (hebreu).
2. La barra inclinada (/) separa dues o més opcions que depenen de la normativa gramatical de la llengua de conversió (català).
3. El quadret (□) està en lloc d'una consonant qualsevol.
4. El guionet (-) indica que el caràcter hebreu no es transcriu.

Observacions complementàries a les taules

- א No es transcriu. Exemples: אֵלֶף = *àlef*, אֶפֶד = *efod*, גַּאֹן = *gaon*.
- ב *b*. Exemples: בֵּית = *bet*, כַּבָּלָה = *càbala* (amb accentuació tradicional esdrúixola en català, segurament perquè es mot manllevat a través del llatí).
- ב *v*. Exemple: אָבִיב = *aviv*.
- ג *gu* davant *e* o *i*, i *g* en tots els altres casos. Exemples: גִּמְלָה = *guímel*, גִּנְזִיחַ = *guenizà*, תַּרְגוּם = *targum*.
- ד *d*. Exemples: דָּלֶת = *dàlet*, הַגְּדָה = *hagadà*, סִדוּר = *sidur*.
- ה *h*. Però no es transcriu quan és *mater lectionis*. Exemples: הֵי = *he*, הַגְּדָה = *hagadà*.
- ו *v* en general. Exemples: מִיכָה = *micvé*, סִיּוֹן = *sivan*. En posició final de paraula es transcriu per *u*. Exemples: וָו = *vau*, תָּו = *tau*, בְּסִלְוֹ = *quisleu*. *Justificació de la diferent transcripció a fi de mot:* És cert que, encara que el català no té paraules acabades en *v*, perquè aquesta terminació no està d'acord amb les lleis que regeixen l'evolució dels mots del llatí vulgar al català, pot adoptar perfectament aquesta terminació en manlleus d'altres llengües. El problema que es planteja aquí és que, tal com remarcava P. Fabra en una de les seves converses filològiques, «la *v* sonaria *p* o *f* (segons que la *v* fos pronunciada bilabial o labiodental)». ² És a dir, en la majoria de dialectes catalans (que no distingeixen en la pronunciació *v* de *b*), aquests mots es pronunciarien igual que si acabessin en *b*: [p] davant pausa, davant vocal o davant consonant sorda i [b] davant consonant sonora. La pronunciació més freqüent [p] (en els exemples de més amunt: [bap], [tap], [kislep], està massa allunyada del so original de la lletra ו hebrea perquè pugui ser acceptable. Per això es proposa transcriure en aquests casos la lletra hebrea de què tractem per la lletra de l'alfabet català *u*. Aquesta pronunciació no es troba tan allunyada de la pronunciació de la lletra ו en hebreu modern (consonant fricativa labiodental sonora) i correspon exactament al so labiovelar aproximant [w] que tenia aquesta consonant hebrea en hebreu clàssic i que s'ha conservat en algunes parles dialectals modernes. Cal tenir en compte que els mots sotmesos al procés d'adaptació fònico-gràfica queden totalment adaptats a la llengua catalana i no tindran cap marca (per exemple, lletra cursiva), que faci preveure que el lector català els hagi de llegir apartant-se de les normes de l'ortografia i pronunciació del català; per tant, la transcripció de la ו per *v* pot ser vàlida en la transcripció simplificada, en què el lector sap que està llegint mots de procedència estrangera (per la presència de grafies estranyes al català, com el dígraf *kh* o la lletra *q* fora del dígraf *qu*, i perquè es tractaran majoritàriament de noms propis), però no ho és en el procés de transcripció de què ara tractem. Finalment, podem adduir que els mots *vau* i *tau* escrits d'aquesta manera tenen ja una llarga tradició d'ús: els trobem usats en totes les bíblies catalanes que escriuen els noms de les lletres hebrees en els salms acròstics i altres textos bíblics de

2. Pompeu FABRA, *Converses filològiques*, edició a cura de Joaquim Rafel i Fontanals, vol. 1, Barcelona, EDHASA, 1983, núm. 229.

poesia acrostica.³ (En dos altres mots bíblics amb la mateixa terminació, els noms de dos mesos hebreus, no hi ha unanimitat en les bíblies catalanes: *quisleu/quislev, ziu/ziv*.)

No es transcriu com a consonant quan és *mater lectionis*: יוד/יוֹד = *iod/iud*.

ז ז z. Exemples: מְזוּזָה = *mezuzà*, גְּנִיזָה = *guenizà*, זַיִן = *zain*.

ח h. Exemples: חֵית = *het*, חָסִיד = *hassid* > *hassidisme*, חוֹלָם (o חוֹלָם) = *hólem* (o *holam*), חֵיָּבָן = *heixvan*. *Justificació d'aquesta transcripció*: Cal justificar-la perquè en el dialecte no oriental de l'hebreu modern aquesta consonant sona igual que la *caf* fricativa *i*, per tant, hi ha qui ha defensat que calia transcriure-la amb la mateixa equivalència en català que la proposada per a la *caf* fricativa, és a dir, *kh* segons els qui defensen aquesta opinió (vegeu més avall, l'apartat corresponent a la **כ**). Motius de la transcripció adoptada: 1. Entre els jueus d'origen oriental, en el dialecte dels quals es basa aquest sistema de transcripció, aquest so es distingeix del de la **כ** *i*, per tant, no és inadequat transcriure'l de manera diferent. 2. No ens consta que *mai* cap sistema de transliteració o transcripció hagi fet servir el dígraf *kh* per a transcriure aquesta lletra hebrea (sí que s'ha fet servir, en canvi, el dígraf *ch*). La transcripció per *kh* topa amb el costum establert en català i bastant general internacionalment⁴ de transcriure la ח per *h* (*het*, *hassid*, *hassidisme*, *hólem/holam*, *heixvan*, *Nahmànides*, *Haifa*, *Huldà*, *Habacuc*, *Hebron*). Es tracta d'una tradició molt antiga que ja trobem en sant Jeroni, basada en el fet que ja en el segle III dC aquest fonema havia perdut el seu valor consonàntic i havia esdevingut un pur suport de la vocal (això explica noms propis arrelats en català com *Hebron* o *Habacuc*). 3. La transcripció d'aquest so hebrea per *h* té ja una llarga tradició en català: en noms propis com els esmentats abans (*Hebron*, *Huldà*, *Nahmànides*), en el nom de la lletra hebrea de què tractem, escrit *het* en totes les bíblies catalanes esmentades en la nota 3, i en els diversos exemples de la *Biblioteca Hebraico-Catalana*.⁵ 4. En hebreu clàssic i en la pronunciació actual del dialecte oriental, en el qual en principi aquestes normes es basen, el so de la consonant hebrea *het* (ח) correspon el de la consonant ح de l'àrab, que, segons la «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs al català», aprovada per la Secció Filològica de l'IEC, es transcriu per *h* i no per *kh* en l'adaptació fónico-gràfica àrab-català.⁶ 5. Si s'acceptés la proposta de fer servir com a transcripció el dígraf *kh*, com que ni aquest dígraf ni el so que vol representar no existeixen en català, ens trobaríem amb la impossibilitat d'integrar plenament al català els mots hebreus que continguessin la lletra ח, cosa que sembla absurda.

ט t. Exemples: טֵית = *tet*, טֵבֵית = *tevet*.

י i. Exemples: יוֹד (o יוֹד) = *iod* (o *iud*), יְהוּיָה > *iahvista*. Quan en l'adaptació al català, la transcripció d'aquest fonema coincidiria al costat d'una *i* vocàlica, és a dir, quan el so consonàntic que representa va precedit per un so vocàlic i seguit del so vocàlic de la *i* (עֵיין, עֵיין), quan va precedit del so vocàlic de la *i* i seguit d'un altre so vocàlic (אֵייר) i quan és inicial de paraula i va seguit del so vocàlic de la *i* (אֵייר), es redueixen les dues is que resultarien en la transcripció al català a una de sola: *ain*, *zain*, *iar*, *izcor* (en lloc de: *aiin*, *zaiin*, *iiar*, *iizcor*). *Justificació d'aquesta reducció*: 1. Les

3. *La sagrada Bíblia*, Barcelona, Editorial Alpha, Fundació Bíblica Catalana, 1928-1948, 15 vol. *La Bíblia: Versió dels textos originals i comentari pels monjos de Montserrat*, Abadia de Montserrat, 1926-..., 25 toms (algun format per més d'un volum), inacabada. *La Bíblia*. 1 vol. Barcelona: Fundació Bíblica Catalana, 1968. *La Bíblia: Versió dels monjos de Montserrat*, Abadia de Montserrat, 1965-1970, 5 vols. (edició en 1 vol., 1970). *La Bíblia: Bíblia catalana, traducció interconfessional*, Barcelona, Associació Bíblica de Catalunya, Editorial Claret, Societats Bíbliques Unides, 1993.

4. Vegeu Werner WEINBERG: «Transliteration and transcripcion of Hebrew», *Hebrew Union College Annual*, 40-41 (1969-70), taula 4.1.1.

5. *Biblioteca Hebraico-Catalana*: quatre volums publicats per J. Millàs Vallicrosa i Ignasi González-Llubera entre els anys 1929 i 1933. Hi trobem formes com *Hibbur*, *Heixbon*, *Milhamot Adonai*, *Mossè b. Nahman*, *Pessabim*, *Mibhar* (*Hapeninim*), en tots els quals casos (excepte en el mot entre parèntesis) a la *h* de la transcripció catalana correspon una ח en hebreu.

6. «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs al català», en *Documents de la secció filològica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1990, p. 141-158.

combinacions de la *i* consonàntica amb la vocal *i* són inexistents en l'ortografia catalana i les proves fetes amb diversos lectors catalans demostren que grafies com *aiin*, *zaiin*, *iiar*, *iizcor*, no són fàcilment interpretables pel lector. Especialment difícil de llegir es fa el cas de *iiar*. 2. També en aquesta qüestió trobem una certa tradició en català: totes les bíblies catalanes esmentades en la nota 3 fan servir les grafies *ain* i *zain* (excepte la *Bíblia grossa de Montserrat* que, en el primer cas transcriu també la consonant inicial de l'hebreu: 'ain).

No es transcriu quan és *mater lectionis*: בֵּית = *bet*.

כ *c/qu*. Exemples: הֶלְכָה = *halacà*, סָמֵךְ = *sàmec*. *Justificació d'aquesta transcripció*: Cal justificar-la perquè en hebreu aquesta consonant té un so velar fricatiu sord i hi ha qui ha mantingut que cal transcriure-la en català pel dígraf *kh* que és usat sobretot en anglès per a representar aquest so. Motius: 1. Ni el dígraf *kh* pertany als grafemes de la llengua catalana ni el so [x] pertany als sons del català, mentre que aquest procediment de transcripció, per definició, pretén «la incorporació de mots de l'hebreu a la llengua catalana» (vegeu més amunt). Precisament, un dels criteris per a considerar com a barbarismes determinats mots i no com a manlleus acceptables és que continguin sons aliens a la llengua a la qual es volen incorporar. 2. L'adaptació del so consonàntic fricatiu velar sord [x] al català per mitjà del so consonàntic oclusiu velar sord [k] i de les grafies amb què s'ortografia (*c/qu*), té una llarga tradició en català. Així, el mot castellà *majo* ha donat en català *maco*. I la lletra grega qui (χ) es transcriu en català per *qu/c* (*arqueologia*, *carismàtic*, *Crisòstom*). En el cas de l'adaptació de mots hebreus, la *Biblioteca Hebraico-Catalana* (vegeu nota 5) feia servir la solució que proposem (per exemple: *hacocabim*, *Morè Nebuquim*, *dèrec hemelissà*) i igualment les bíblies esmentades en la nota 3 (*sàmec* per al nom de la lletra hebrea), excepte la *Bíblia grossa de Montserrat* que fa servir una transcripció fonètica més rigorosa per al nom de les lletres hebrees, a base de diacrítics i dígrafs (*teth*, *šade*, 'ain, etc.) i que en aquest cas adopta la forma *samech*.

ק *qu* davant *e* o bé *i*, *i* *c* en tots els altres casos. Exemples: כַּף = *caf*, כֵּפָה = *quipà*, בְּסִלּוֹ = *quisleu*.

ל *l* i *ll*, respectivament. Exemples: לָמֵד = *làmed*, טַלִּית = *tallit*.

מ *m* i *mm*, respectivament. Exemples: מֶם = *mem*, תַּמּוּז = *tammuz*.

נ *n* i *nn*, respectivament. També en posició final de paraula. Exemples: נוּן = *nun*, סִיּוֹן = *sivan*, גַּאוֹן = *gaon* (no *gaó*), תַּנּוּא > *tannaïta*. No hi ha cap raó per a suprimir en la transcripció la *nun* hebrea final en casos com *gaon* (o *nun*, *sivan*, etc.). La *n* final només desapareix en català en mots hereditaris provinents del llatí i encara en no tots (cf. *algun*, *cantaran*, *correspon*, etc.); en mots no hereditaris es manté: *àton*, *telèfon*, *òrgan*, *saxofon*, etc.

ס *s* entre vocals i *s* en tots els altres casos. Exemples: נִיסָן = *nissan*, חֲסִיד = *hassid* > *hassidisme*, סָמֵךְ = *sàmec*.

ע No es transcriu. Exemple: עֵין = *ain*.

פ *f*. Exemples: אֶפֶד = *efod*, כַּף = *caf*.

פ *p*. Exemples: פֶּה = *pe*, כֵּפָה = *quipà*.

צ *ts*, en tots els contextos. Exemples: צָדִי (סִצְדִּי) = *tsadi* (o *tsade*), צִיִּצִית = *tsitsit*, קִיבּוּץ = *quibuts*.

ק *qu* davant *e* o bé *i*, *i* *c* en tots els altres casos. Exemples: קִיבּוּץ = *quibuts*, מִקְוֵה = *micvé*.

ר *r* en tots els contextos. Exemples: רֵישׁ = *reix*, תּוֹרָה = *Torà*, אָדָר = *adar*.

ש *ss* entre vocals i *s* en tots els altres casos. Exemples: שֵׁן = *sin*, נָשִׂיא = *nassí*.

ש *ix* darrere les vocals *a*, *e*, *o* i *u* que no sigui semivocal (part d'un diftong), i *x* en tots els altres casos. Exemples: שֵׁן = *xin*, יֵשִׁיבָה = *ieixivà*, רֵישׁ = *reix*, תִּשְׂרִי = *tixrí*.

ת *t* i *t*. Exemples: תּוֹ = *tau*, דָּלֶת = *dàlet*.

S'accentua segons la normativa del català (tenint en compte que en hebreu modern les vocals que en català transcrivim per *e* i *o* tenen cada una un únic so, que marquem, quan el mot ha de dur accent, amb accent agut). Per a indicar que dues vocals no es pronuncien format diftong sinó hiatus, es fa servir la dièresi segons l'ús del català.

Com s'indica en la taula de les consonants i s'ha vist en els exemples anteriors, les úniques consonants que apareixen geminades en l'adaptació fònico-gràfica al català són *ll*, *mm* i *nn*.

El català només coneix la *h* aspirada en casos molt rars (interjecció *ha*, verb *halar*). Per tant, sembla que en la mesura que un manlleu es considera integrat al català, cal pronunciar la *h* muda i, per tant, apostrofar el mot anterior sempre que s'apostrofaria si la *h* no hi fos (*l'habadà* millor que *la habadà*).

Els mots hebreus adaptats al català d'acord amb aquest procediment d'adaptació fònico-gràfica no s'han de marcar amb cursiva com a estrangerismes.

En molts casos pot ser preferible traduir el nom en lloc de transcriure'l. Exemples:

Adaptació fònico-gràfica

tsitsit
Roix ha-Xanà
Iom ha-Atsmaüt
ieixivà
festa de Sucot (Sukot)
festa de Pésah
festa de Xavuot
tefilín
matsà
meguillà (nom comú)

Traducció

borles del mantell
Cap d'Any
dia de la Independència
escola rabínica
festa de les Cabanyelles (o dels Tabernacles)
festa de Pasqua
festa de Pentecosta (o de les Setmanes)
filactèries
pa àzim
rotlle (però: el llibre d'Ester = *Meguillà*)

Hi ha mots hebreus que s'han incorporat al català a través del llatí (o del grec i el llatí) i, per tant, no segueixen necessàriament aquestes normes. Exemples antics (deixant de banda els noms propis, dels quals hi ha molts exemples): הוֹשַׁעְנָא > הוֹשַׁעָה נָא = *hosanna* (en lloc de *hoixannà*), הַלְלֵיָהּ = *alleluia* (en lloc de *halleluiah*), קַבָּלָהּ = *càbala* (en lloc de *cabalà*). Sembla que també és millor incorporar a través del llatí els següents mots:

- *masora* (derivats: *masoreta*, *masorètic*). La forma transcrita derivada directament de l'hebreu מְסוֹרָה és *massorà* (derivats: *massoreta*, *massorètic*), forma que a vegades han fet servir els hebraïstes, especialment els no biblistes. Però cal preferir la forma adaptada a través del llatí, *masora* (i els derivats *masoreta* i *masorètic*) pels següents motius: 1. Aquest mot ha entrat en el català a través dels estudis bíblics, en els quals fins fa pocs anys tenia molt de pes el llatí, i segurament només ha estat recentment que s'ha estès la forma presa directament de l'hebreu. 2. Dicionaris d'altres llengües, fins no romàniques, donen preferència a la forma derivada del llatí o donen les dues formes com a variants paral·leles. Així, el *Webster's encyclopedic unabridged dictionary of the English language* (edició de 1996) dóna com a forma principal *Masorah*, amb una sola *essa* i amb accentuació en la *o*, i com a formes secundàries *Masora* (amb accent també en la *o*), *Massorah* i *Massora* (en aquests dos últims casos no indica la posició de l'accent). Les introduccions alemanya i anglesa de la *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (2a edició, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1984) fan servir la forma *Masora*. Els dicionaris francesos *Le petit Robert* i *Lexis* (Larousse) donen dues formes: *massorah* i *massore* (i cal tenir en compte que en francès sovint transcriuen per *essa* doble la *essa* llatina). El *Wahrig deutsches Wörterbuch* dóna la forma *Massora* i l'accentua en la *o*. 3. La GEC i els dicionaris de la mateixa editorial (DLC i GDLC) tenen les formes *masora*, *masoreta* i *masorètic*. 4. La forma presa directament de l'hebreu *massorà* té l'inconvenient greu que en català oriental (llevat del dialecte mallorquí, és clar) es pronuncia amb *u* i no *o* [məsu'ra], amb la qual cosa la pronúncia s'allunya molt de la de l'hebreu que es tractaria d'imitar; aquest motiu sol ja és suficient per a preferir la forma provinent del llatí. Es tracta d'un motiu semblant al que féu que Fabra, segons explica en una conversa filològica, preferís la forma *futbol*, amb l'accent canviat de lloc respecte a l'anglès, a la forma *fùtbol* que mantindria la posició de l'accent anglès però obligaria en català oriental a pronunciar la *o* com a [u], amb la qual cosa encara s'hi perdria quant a proximitat a la fonètica al mot anglès.

• *asquenazita* (plural: *asquenazites*). És derivat de la transcripció al català del nom propi bíblic אֲשְׁכְּנַז = *ʾaškēnaz* (Gn 10,3; Jr 51,27; 1Cr 1,6). Si es transcriu directament de l'hebreu, aquest nom propi adopta la forma *Aixquenaz* (així apareix, per exemple, en la *Bíblia catalana: traducció inter-confessional* que el considera nom propi no tradicional i no el transcriu, doncs, a partir de les formes del grec i del llatí) i el seu derivat és *aixquenazita*. Però sembla que cal preferir la forma *asquenazita*, derivada de la transcripció a partir del grec i el llatí *Asquenaz*. En efecte, el mot *asquenazita* fa molt de temps que es fa servir (la GEC i el DLC [EC] el van incloure ja des de la primera edició) i anteriorment les bíblies catalanes (les antigues i, entre les del segle XX, les dues de Montserrat i les dues de la Fundació Bíblica Catalana) transcrivien l'antropònim del grec i del llatí (en la forma *Asquenaz*) i, per tant, és lògic que l'adjectiu adoptés la forma *asquenazita*. La forma derivada del grec i llatí evita, a més, el so de veix tancant síl·laba àtona davant consonant, combinació poc habitual en català i que alguns prefereixen evitar. Finalment, la GEC, el DLC (EC) i el DGLC, tot i que transcriuen a partir del grec i llatí, escriuen *asquenasita*: l'ús de la essa en lloc de zeta (*asquenazita*) és totalment injustificat: tant si es deriva el mot de l'hebreu (אֲשְׁכְּנַז = *ʾaškēnaz*), com del grec (Ασχαναζ/Ασχενεζ) o del llatí (*Aschanaz*), sempre la transcripció correcta és amb *z*; també amb *z* escriuen la forma corresponent a *asquenazita* en anglès i francès.

El mot hebreu מִשְׁנָה = *mišnâ* s'hauria de transcriure, segons aquestes normes, *Mixnà* (derivat: *mixnaic*). Però està documentat en català medieval amb la forma *Misnà*. Aquesta forma és deguda, sens dubte, al fet que en l'hebreu medieval parlat en els territoris cristians la consonant hebrea xin no es pronunciava amb el so prepalatal fricatiu sord que té en l'hebreu modern i clàssic: [ʃ], sinó amb un so alveolar fricatiu sord: [s] (hi podria haver influït, encara, la fonètica del llatí, en la qual llengua no existeix el so prepalatal fricatiu sord corresponent a la xin hebrea i la xin hebrea es convertia en *s/ss*). Per tant, sembla adequat en català modern adoptar la forma *Misnà* i els seus derivats amb essa, en lloc de *Mixnà* i els seus derivats amb veix.

Exemples de paraules transcrites segons aquest sistema d'adaptació fònico-gràfica

Noms de les consonants hebrees: אֵלֶף = *àlef*, בֵּית = *bet*, גִּימֶל = *guímel*, דָּלֶת = *dàlet*, הֵי = *he*, וָו = *vau*, זַיִן = *zain*, חֵית = *het*, טֵית = *tet*, יוֹד (o יוּד) = *iod* (o *iud*), כּוֹף = *caf*, לָמֶד = *làmed*, מֶם = *mem*, נוּן = *nun*, סָמֶךְ = *sàmec*, עֵינַן = *ain*, פֶּא = *pe*, צַדִּי (o צָדִי) = *tsade* (o *tsadi*), קוֹף (o קוּף) = *cof* (o *cuf*), רֵישׁ = *reix*, שֵׁן = *sin*, טָו = *tau*.

Noms de mesos: אָבִיב = *aviv*, זִיו = *ziu*, אֶתָנִים = *etanim*, בּוּל = *bul*; נִיסָן = *nissan*, אֵיָר = *iar*, סִיּוֹן = *sivan*, תַּמּוּז = *tammuz*, אָב = *av*, אֵלוּל = *elul*, תִּיֶשְׁרִי (o תִּשְׁרִי) = *tixrí* (o *tixré*), חֵשְׁוֹן (o מַרְחֵשְׁוֹן) = *heixvan* (o *marheixvan*), בְּסֻלּוֹ = *quisleu*, טֵבֵת = *tevet*, שֶׁבַט = *xevat*, אָדָר = *adar*, אָדָר שֵׁנִי (o וְאָדָר o וְאָדָר) = *adar xení* (o segon *adar* o *va-adar* o *ve-adar*).

Altres: אַגְדָּה = *agadà*, אֶפּוֹד = *efod*, אֶפִּיקוֹמָן = *aficomán*, בַּר־מִצְוָה = *bar mitsvà*, גְּאוֹן = *gaon*, גְּמָרָא = *guemarà*, גְּנִיזָה = *guenizà*, הַבְּדָלָה = *havdalà*, הַגְּדָה = *hagadà*, הַלְכָה = *halacà*, הַלֵּל = *hallel*, הַפְּטָרָה = *haftarà*, חָסִיד = *hassid* > *hassidisme*, חַרְסֶת = *harósset*, טַלִּית = *tallit*, יְהוּהָ > *iahvista*, יִזְכוֹר = *izcor*, יִשִּׁיבָה = *ieixivà*, כִּפָּה = *quipà*, כְּתוּבָה = *quetubà*, מִדְרָשׁ = *midraix* > *midràixic*, מְזוּזָה = *mezuzà*, מְנוֹרָה = *menorà*, מִקְוֵה = *micvé*, נֵר תָּמִיד = *ner tamid*, נָשִׂיא = *nassí*, סִדוּר = *sidur*, סֶפָרַד = *Sefarad* > *sefardita*, פְּרָשָׁה = *paraixà*, קַבּוּץ = *quibuts*, קַדִּישׁ = *cadix*, תּוֹסֶפֶתָא = *Tosseftà*, תּוֹרָה = *Torà*, תַּלְמוּד = *Talmud* > *talmudic*, תַּלְמוּדִיסְטָא = *tannà* > *tannaïta*, תַּרְגוּם = *targum* > *targúmic*.